

ارزیابی کارایی برنامه درسی کارشناسی مترجمی انگلیسی از نقطه نظر دانشجویان و دانش‌آموختگان این رشته

سعید کتابی*

دانشیار آموزش زبان انگلیسی، دانشکده زبان‌های خارجی، دانشگاه اصفهان،
اصفهان، ایران

علی بیکیان**

دانشجوی دکتری مطالعات ترجمه، دانشکده زبان‌های خارجی، دانشگاه اصفهان،
اصفهان، ایران

اکبر حسابی***

استادیار آموزش زبان انگلیسی، دانشکده زبان‌های خارجی، دانشگاه اصفهان،
اصفهان، ایران

(تاریخ دریافت: ۹۸/۰۴/۲۷، تاریخ تصویب: ۹۸/۰۶/۱۲، تاریخ چاپ: دی ۱۳۹۸)

چکیده

فرایند ارزیابی، فرصتی را برای گروه‌های ذینفع مربوطه جهت کسب دانش و بینش لازم پیرامون سطح کیفی برنامه‌ها و نقاط ضعف احتمالی آن‌ها فراهم می‌سازد. پژوهش حاضر، که داده‌های مورد نیاز آن با استفاده از یک روش پژوهش ترکیبی اکتشافی متوالی و از طریق یک گروه کانونی و یک پرسشنامه بسته پاسخ محقق ساخته گردآوری شد، به دو منظور انجام گرفت: الف) ارزیابی میزان کارایی برنامه درسی کارشناسی رشته مترجمی انگلیسی در تربیت مترجمان حرفه‌ای از نقطه نظر دانشجویان و دانش‌آموختگان این رشته؛ و ب) آگاهی از پیشنهادهای پژوهیدگان مذکور برای رفع کاستی‌هایی که شناسایی می‌کنند. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که برنامه درسی فعلی از حیث تربیت مترجمان حرفه‌ای در گستره‌های مختلف چندان موفق نبوده است. از جمله پیشنهادهای پژوهیدگان برای رفع کاستی‌های برنامه فعلی و افزایش کارایی آن، می‌توان به افزودن واحدهای درسی تخصصی و متناسب با بازار روز خدمات زبانی، تقسیم رشته فعلی به دو رشته مجزای ترجمه نوشتاری و ترجمه گفتاری، و گرایش‌بندی رشته مجزای ترجمه نوشتاری اشاره کرد. انتظار می‌رود یافته‌های این پژوهش به‌عنوان مبنایی برای اصلاح برنامه‌های درسی، تخصیص منابع، و سرانجام؛ بهبود تجربه یادگیری دانشجویان و ارتقای صلاحیت‌ها و مهارت‌های آن‌ها همگام با نیازهای بازار پویای خدمات زبانی مورد استفاده قرار گیرند.

واژه‌های کلیدی: ارزیابی کارایی، برنامه درسی، کارشناسی مترجمی انگلیسی.

* نویسنده مسئول E-mail: s.ketabi@yahoo.com

** E-mail: a_beikian@yahoo.co.uk

*** E-mail: a.hesabi11@yahoo.com

۱- مقدمه

به موازات این که کلیه کشورهای جهان بر مبنای اشتراک اطلاعات و پیشرفت‌های ارتباطاتی به یکدیگر نزدیک و نزدیک‌تر می‌شوند، تقاضای مستمر برای ترجمه‌انگاره‌ها از زبانی به زبان دیگر و نیازی بی‌سابقه به خدمات زبان و ترجمه، امری طبیعی است. امروزه، در عصری از جهانی‌سازی، جهانی‌بومی‌سازی^۱ و بومی‌سازی همواره فزاینده و تحول مداوم در فناوری اطلاعات و ارتباطات، دولت‌ها در دو جبهه اصلی با نیازها و چالش‌های ترجمه و بومی‌سازی روبرویند - در داخل، برای برقراری ارتباط با شهروندان خودشان؛ و در خارج، برای برقراری ارتباط با سایر ملت‌ها. به همین ترتیب، در حالی که دنیای کسب و کار به سمت جهانی شدن پیش می‌رود، نیاز به این گونه خدمات از هر زمان دیگری محسوس‌تر است.

در راستای پاسخ به تقاضای روزافزون برای خدمات ترجمه و بومی‌سازی، دانشگاه‌های سراسر دنیا برنامه‌های دانشگاهی بسیاری را طراحی و ارائه کرده‌اند تا کارشناسانی را برای ارائه طیفی گسترده از خدمات زبانی پرورش دهند؛ از ترجمه نوشتاری، ترجمه گفتاری، ترجمه دیداری شنیداری، ویرایش، تصحیح، نمونه‌خوانی، و ترانوئسی گرفته تا اقتباس، کپی‌رایتینگ^۲، بازآفرینی^۳، اعتبارسنجی زبانی^۴، بومی‌سازی وبسایت، بومی‌سازی نرم‌افزار، بومی‌سازی بازی، ترجمه چندرسانه‌ای و پساویرایش ترجمه ماشینی. همگام با ظهور برنامه‌های دانشگاهی یاد شده، برنامه‌های پژوهشی گوناگون، که بیشتر با عنوان «برنامه‌های مطالعات ترجمه» شناخته می‌شوند، با هدف مطالعه جنبه‌های مختلف خدمات یاد شده و همچنین جنبه‌های گوناگون برنامه‌های تربیت مترجم طراحی و ارائه شده‌اند.

نظام آموزش عالی ایران از نظر طراحی و ارائه برنامه‌های تربیت مترجم و نیز برنامه‌های مطالعات ترجمه از دیگر کشورها عقب نمانده است. ایران دارای شبکه‌ای گسترده از دانشگاه‌های خصوصی، دولتی و نیمه‌دولتی است که دوره‌های آموزش عالی را ارائه می‌دهند. این شبکه گسترده انواع دانشگاه‌ها را تحت پوشش قرار می‌دهد که برجسته‌ترین آن‌ها دانشگاه‌های دولتی، دانشگاه آزاد اسلامی، دانشگاه پیام نور، دانشگاه‌ها و یا مؤسسات آموزش عالی غیر انتفاعی و دانشگاه‌های علمی کاربردی‌اند. در حال حاضر، برنامه‌های تربیت مترجم و

1- glocalization

2- copywriting

3- transcreation

4- linguistic validation

مطالعات ترجمه در همه انواع دانشگاه‌های یاد شده، ارائه می‌شود. در نتیجه، در کمتر از ۵۰ سال از تأسیس نخستین دانشکده ترجمه به نام «مدرسه عالی ترجمه» در سال ۱۳۴۸ توسط مرحوم دکتر منوچهر آریان‌پور کاشانی، ۳۵۲ برنامه تربیت مترجم (در مقاطع کاردانی و کارشناسی) با ظرفیت پذیرش کلی ۲۰,۲۲۹ نفر و ۶۸ برنامه مطالعات ترجمه (در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری) با ظرفیت پذیرش کلی ۱,۲۵۵ نفر طراحی و ارائه شده است (رجوع کنید به پیوست شماره ۱). بایسته یادآوری است که تعداد برنامه‌های تربیت مترجم مقاطع کاردانی و کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی و ظرفیت پذیرش کلی آن‌ها، که پژوهشگران نتوانستند اطلاعاتی را در باره آن‌ها در وبسایت یا دفترچه‌های انتخاب رشته دانشگاه آزاد اسلامی پیدا کنند، نیز باید به‌آمار فوق افزوده شود.

ارائه این تعداد برنامه و پاسخ به نیازهای این تعداد دانشجو مستلزم تخصیص منابع انسانی و مالی هنگفت است. طبق برنامه بودجه سال ۱۳۹۶ کشور، سرانه سالیانه هر دانشجو برای برنامه‌های دوره کارشناسی معادل ۹۰ میلیون ریال می‌باشد (سیفی، ۲۰۱۷). افزون بر مبلغ فوق، خود دانشجویان هم می‌باید بخش زیادی از هزینه‌های خود را تأمین کنند. از دیدگاه منابع انسانی، بر اساس برنامه‌های درسی^۱ فعلی که تقریباً همه برنامه‌های تربیت مترجم از آن پیروی می‌کنند، دانشجویان مقطع کاردانی تقریباً ۷۰ واحد و دانشجویان مقطع کارشناسی تقریباً ۱۳۵ واحد را می‌گذرانند؛ و برنامه‌های مطالعات ترجمه در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری به ترتیب شامل ۳۲ و ۳۶ واحد می‌باشند. این الزامات، از نقطه نظر دانشجو به‌منزله صرف مقدار زیادی وقت و تلاش برای گذراندن واحدهای مربوطه است و از دیدگاه دانشگاه، به‌منزله الزام به تأمین تعداد زیادی استاد و کادر اداری و خدماتی برای ارائه خدمات آموزشی، پژوهشی و عمومی به دانشجویان.

با در نظر داشتن مراتب فوق، وقت آن است که این پرسش‌ها را مطرح کنیم و بکوشیم تا پاسخ‌هایی واقع‌گرایانه را برای آن‌ها بیابیم: آیا تمامی برنامه‌های دانشگاهی یاد شده با این ظرفیت پذیرش بالا؛ به‌راستی ضروریند؟ آیا آزمون‌های ورودی دانشگاه‌ها از کفایت لازم برای گزینش و پذیرش دانشجویان رشته‌های مترجمی در مقاطع مختلف برخوردارند؟ این برنامه‌های دانشگاهی تا چه اندازه مطلوب طراحی شده‌اند؟ این برنامه‌های دانشگاهی تا چه اندازه مطلوب اجرا شده یا می‌شوند؟ آیا فرایندهای مورد استفاده در این برنامه‌های دانشگاهی

نتایج مطلوب را به‌حداکثر می‌رسانند؟ این برنامه‌های دانشگاهی به‌چه اهدافی دست یافته‌اند؟ آیا این برنامه‌های دانشگاهی مقرون به‌صرفه‌اند؟

در مقاله حاضر، یافته‌های بخشی از یک پروژه ارزیابی مرتبط با رساله دکتری نگارنده، نخست گزارش می‌گردد. پژوهش اصلی در پنج مرحله و با هدف ارزیابی برنامه‌های دانشگاهی تربیت مترجم و مطالعات ترجمه ایران از نقطه‌نظر گروه‌های ذینفع- اعم از دانشجویان، دانش‌آموختگان، استادان، و کارآفرینان و مقایسه این برنامه‌ها با ۱۵۰ برنامه مشابه در دانشگاه‌های خارجی انجام گرفت. این مقاله، که طی آن فقط بخشی از یافته‌های پژوهش اصلی آن گزارش می‌شود، به‌طور اخص در صدد پاسخگویی به این پرسش‌هاست: ۱. از نقطه‌نظر دانشجویان و دانش‌آموختگان کارشناسی رشته مترجمی انگلیسی، برنامه درسی این رشته تا چه اندازه در تربیت مترجمان حرفه‌ای در گستره‌های ترجمه نوشتاری، ترجمه گفتاری، و ترجمه دیداری شنیداری، کارآمد بوده است؟ ۲. پیشنهادهای پژوهیدگان مذکور برای رفع کاستی‌هایی که شناسایی می‌کنند چیست؟ به‌منظور یافتن پاسخ پرسش‌های فوق، نظرات و پیشنهادهای دو دسته از گروه‌های ذینفع، یعنی دانشجویان مقطع کارشناسی مترجمی انگلیسی و دانش‌آموختگان این رشته از طریق یک گروه کانونی^۱ و یک پرسش‌نامه بسته‌پاسخ گردآوری و بررسی شد، که به‌تفصیل در این مقاله شرح داده می‌شود.

۲- پیشینه پژوهش

تا جایی که نگارندگان مقاله حاضر اطلاع دارند، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، دانشگاه‌های ارائه‌کننده برنامه‌های تربیت مترجم و مطالعات ترجمه، یا پژوهشگران عرصه مطالعات ترجمه، هرگز برنامه‌های دانشگاهی آموزشی و پژوهش ترجمه را از منظر کلیه گروه‌های ذینفع ارزیابی نکرده‌اند. این موضوع دلیل و انگیزه کافی را برای انجام یک ارزیابی کامل و همه‌جانبه از چنین برنامه‌های دانشگاهی فراهم می‌کند. به‌عبارتی دیگر، محدود پژوهش‌هایی که در این زمینه انجام شده‌اند، یا دارای ماهیتی توصیفی و یا انتقادی بوده‌اند یا، اگر هم با هدف ارزیابی انجام شده باشند، قادر به‌بازتاب دیدگاه‌های همه گروه‌های ذینفع نبوده‌اند. برای اثبات این مدعا، مروری مختصر از پژوهش‌هایی که با هدف ارزیابی و یا نقد برنامه‌های دانشگاهی آموزشی و پژوهش ترجمه انجام گرفته است در اینجا ارائه می‌شود.

بایسته یادآوری است که با هدف ایجاد نگرشی عمیق‌تر نسبت به پژوهش‌هایی که تا به امروز در این گستره انجام شده است، خلاصه این پژوهش‌ها به ترتیب زمانی صعودی ارائه می‌گردد.

خزاعی فرید (۲۰۰۱) ضمن نقد برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد رشته مترجمی، معتقد است که برنامه پیشنهادی نیازمند تجدیدنظرهای جدی است. از دیدگاه وی، لازم است در تدوین برنامه درسی به نیازهای بازار و دانشجویان توجه شود و برنامه درسی موجود با توجه به این نیازها و نیز مقایسه با برنامه‌های درسی سایر کشورها به‌روز شود.

رزمجو (۲۰۰۱) نیز ضمن انتقاد از به‌روز نبودن برنامه درسی مقطع کارشناسی رشته تربیت مترجم، در صدد ارائه راهکارهایی برای تدوین یک برنامه درسی جدید برای دانشجویان این رشته برآمده است. برای این منظور، وی با ۳۰ نفر از متخصصان رشته زبان‌شناسی و ترجمه مصاحبه و نقطه‌نظرات آن‌ها را در قالب راهکارهایی ارائه داده است.

میرعمادی (۲۰۰۳) پس از بیان صفات مترجم کارآمد، یک برنامه پیشنهادی برای دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته مترجمی ارائه داده است. وی معتقد است که فن ترجمه به‌خوبی به دانشجویان برنامه‌های دانشگاهی تربیت مترجم آموخته نمی‌شود، چرا که، به‌گفته وی، دانشجویان این برنامه‌ها بیشتر زبان را می‌آموزند تا فن ترجمه. افزون بر این، از نظر وی در این برنامه‌ها، به‌زبان فارسی خیلی اهمیت داد نمی‌شود؛ بنابراین برنامه‌های دانشگاهی تربیت مترجم نمی‌توانند مترجمانی بارز و کارآمد را به‌جامعه تحویل دهند.

ضیاءحسینی (۲۰۰۳) هم با تأکید بر ضرورت طراحی دروس و سرفصل‌های آن‌ها بر اساس میزان دانش دانشجویان مترجمان، معتقد است که برنامه‌های تربیت مترجم با دو مشکل اساسی روبرویند: نخست، گزینش دانشجویان مستعد برای ادامه تحصیل در این رشته؛ و دوم، محتوای برنامه درسی تربیت مترجم. از نظر وی، حل مشکل نخست در گروه پذیرش دانشجویانی‌اند که قبل از پذیرش در برنامه‌های تربیت مترجم به‌زبان خارجی تسلط کامل داشته باشند؛ و برای غلبه بر مشکل دوم، وی پیشنهاد می‌کند که برنامه تربیت مترجم، شامل ارائه همزمان آموزش‌های تکمیلی زبان و اصول و فنون ترجمه باشد.

میرزا ابراهیم تهرانی (۲۰۰۳) در پژوهشی روشنگرایانه راجع به برنامه‌های ترجمه فرانسه-فارسی در ایران، از مشکلاتی بسیار ملموس که چنین برنامه‌هایی به آن‌ها مبتلابند، پرده بر می‌دارد؛ از جمله همزمانی یادگیری زبان و مهارت‌های ترجمه، گنجاندن موضوعات ترجمه فارسی به فرانسه با وجود تأکید نظریه‌پردازان بر ترجمه از زبان دوم به‌زبان مادری، عدم تخصص استادان، ابهام در مواد درسی که باید آموزش داده شوند، و مواجهه اتفاقی با مشکلات

ترجمه در متون، انتخاب متونی که باید ترجمه شوند براساس سلايق شخصي، عدم توجه به نقش زبان مادري در ترجمه، نبود هماهنگي بين روش‌هاي ترجمه تجويز شده توسط استادان، و عدم همكاري بين مترجمان حرفه‌اي و استادان ترجمه.

ملانظر (۲۰۰۳) طی نگاهی اجمالی و با توصیف وضعیت موجود برنامه‌های ترجمه در ایران از طریق یک پژوهش توصیفی-مقایسه‌ای، نکاتی را پیرامون برنامه‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد که در دانشگاه‌های ایران ارائه می‌شود روشن می‌سازد. جایگاه غالب زبان انگلیسی به‌عنوان زبان خارجی و زبان عربی به‌عنوان زبان دوم در کشور، تنوع موضوعات آموزشی و تداخل اهداف دروس دیگر با دروس ترجمه، و این حقیقت که عنوان برنامه کارشناسی ارشد اسمی بی‌مسماست که همه دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد، آن را گمراه‌کننده تلقی می‌کنند؛ از جمله نکاتی‌اند که در این پژوهش به آن‌ها اشاره شده است.

حیدریان (۲۰۰۳) نیز طی پژوهشی که با هدف طرح و بررسی بعضی از مشکلات دوره کارشناسی ارشد رشته مترجمی زبان انگلیسی انجام گرفته، به‌کاستی‌هایی همچون ناهماهنگی میان نام و سرفصل برخی دروس، موضوعیت نداشتن برخی از منابع و به‌روز نبودن آن‌ها و نیز گرایش محتوای این برنامه به محفوظات اشاره می‌کند.

رحمانی (۲۰۰۹) با هدف مشخص کردن نیازها و انتظارات دانشجویان کارشناسی برنامه‌های تربیت مترجم که در دانشگاه‌های کشور ارائه می‌گردد، از یک پرسش‌نامه برای دریافت داده‌های لازم پیرامون نیازهای دانشجویان این برنامه‌ها و انجام یک ارزیابی کیفی استفاده می‌کند. بعضی از مشکلات اصلی که این پژوهش آن‌ها را آشکار ساخته، عبارتند از ناکافی بودن آزمون‌ها و امتحانات میان‌ترم، عدم استفاده از زبان انگلیسی به‌عنوان ابزار آموزش در اغلب کلاس‌ها، و غیر مرتبط بودن بعضی از دروس با نیازها و انتظارات واقعی دانشجویان. همچنین، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهند که لازم است بر ترجمه فارسی به‌انگلیسی و تعدادی از دروسی که به‌عقیده پژوهیدگان مفیدتر و عملی‌ترند و می‌توانند دانشجویان را بعد از دانش‌آموختگی، در یافتن شغلی مناسب راهنمایی کنند بیشتر تأکید شود.

بیرجندی و نصرت‌نیا (۲۰۰۹) از مدل CIPP استافل‌بیم برای ارزیابی برنامه‌های کارشناسی ارشد مترجمی انگلیسی ارائه شده در دانشگاه‌های کشور بهره گرفته‌اند. نخستین گام در این پژوهش انجام یک تحلیل نیاز جامع بوده تا نیازها و اهداف دانشجویان مشخص شوند. این کار از طریق مشاهدات کلاسی، مصاحبه و پرسش‌نامه صورت گرفته است. یافته‌های این پژوهش آشکار کرده‌اند که نخستین و مهم‌ترین هدف این برنامه دانشگاهی یعنی «تربیت مترجمان

متخصص و ماهر در زمینه علوم انسانی و علوم اجتماعی و غیره» تا حد زیادی نادیده گرفته می‌شود. افزون بر این، بیشتر استادان و دانشجویان اعتقاد داشتند که بیشتر دانشجویان پیش از ثبت‌نام در برنامه دانشگاهی مذکور، اطلاعاتی کافی و دقیق پیرامون محتوای آن نداشتند. همچنین، بیشتر استادان و دانشجویان بر این باور بودند که توانش زبانی مهم‌ترین معیار برای انتخاب داوطلبان این برنامه است.

پژوهشی همانند را رحیمی (۲۰۱۰) انجام داد که تأثیر برنامه‌های درسی را بر برنامه‌های دانشگاهی مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد بررسی می‌کند. او ادعا می‌کند که مشاهدات و تجربیات نشان‌دهنده آنند که دانشجویان سال آخر مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته مترجمی از توانش و مهارت‌های کافی برای ارائه خدمات ترجمه رضایت‌بخش در شرایط حرفه‌ای حقیقی برخوردار نیستند. به‌منظور بررسی علل این مشکل، او پژوهشی مقدماتی انجام می‌دهد که حاکی از کاستی‌هایی در برنامه‌های درسی دانشگاه‌ها است، و اینکه ضعف دانشجویان را نمی‌توان صرفاً به‌نقاط ضعف استادان منتسب دانست. سپس او کاستی‌های برنامه‌های دانشگاهی را بررسی می‌کند و اطلاعات لازم را از پژوهشگران پژوهش، شامل دو گروه از دانشجویان سال آخر مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد، دو گروه از استادان مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد، و یک گروه از کارشناسان ترجمه از طریق پرسش‌نامه، مشاهده، مصاحبه و نیز یک‌آزمون از دانشجویان ترجمه جمع‌آوری می‌کند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهند که برنامه درسی رشته تربیت مترجم در مقطع کارشناسی نسبت به برنامه‌های درسی مقاطع تحصیلات تکمیلی، دچار کاستی‌های بیشتری است. این پژوهشگر در پایان یک برنامه درسی بهینه‌سازی شده را به‌عنوان الگویی برای تربیت مترجم در ایران ارائه می‌دهد.

خزاعی فرید و خوش‌سلیقه (۲۰۱۰) ضمن بررسی یافته‌های پروژه کارشناسی ارشد مترجمی اروپا (EMT) و مقایسه شایستگی‌های اصلی که گروه متخصص EMT آن‌ها را برای تربیت مترجم حیاتی می‌دانند با شایستگی‌های برنامه تربیت مترجم زبان انگلیسی در داخل کشور، حلقه‌های مفقوده برنامه درسی فعلی برای تربیت مترجمان انگلیسی را شناسایی کرده‌اند. یافته‌های پژوهش مذکور، نکاتی ملموس به‌شرح زیر را مشخص می‌کند: برنامه درسی باید به‌گونه‌ای اصلاح شود که فضای بیشتری برای توانش‌ها و مهارت‌های ناموجود، مانند نگارش تخصصی، ویراستاری و توانش‌های بین‌فرهنگی داشته باشد؛ دانش کاربرد رایانه باید هم به‌عنوان معیار پذیرش و هم به‌عنوان کانون آموزش در نظر گرفته شود؛ نظام آزمون توانش زبانی کنونی، که طی فرایند پذیرش از آن استفاده می‌گردد، باید بهبود یابد تا بتواند میزان تسلط

داوطلبان تحصیل در رشته مترجمی را به‌نحوی مؤثرتر منعکس کند؛ باید اقداماتی انجام شود تا توانش زبانی اندک دانشجویان به‌یک‌سویه شدن تمرینات ترجمه در کلاس منجر نگردد؛ و باید دروسی درباره کاربرد فناوری در ترجمه در برنامه درسی گنجانده شوند.

طباطبایی و حیدری تبریزی (۲۰۱۰) در تلاش برای مشخص کردن نقاط ضعف برنامه‌های تربیت مترجم دانشگاه‌های کشور، بر ارزیابی کتب درسی ترجمه متون ساده، که هم‌اکنون در دوره‌های کارشناسی مترجمی مورد استفاده قرار می‌گیرد، تمرکز کرده‌اند. برای این منظور، از ۱۰ استاد مجرب ترجمه خواسته شده که دو کتاب درسی، که برای درس مذکور تألیف شده است، را ارزیابی کنند. بر اساس یافته‌ها و نتایج ابزار پژوهشی توصیف شده از حیث تکرار و درصد پاسخ پژوهیدگان بر اساس مقیاس لیکرت^۱، پژوهشگران نتیجه گرفتند که میزان اختلاف نظر استادان برای استفاده از دو کتاب درسی از میزان توافق آنان بیشتر است.

رستم‌زاده (۲۰۱۱) در تلاش برای مطالعه وضعیت آموزش ترجمه و تربیت مترجم در مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی و برای پیشنهاد راهکارهایی برای بهبود برنامه درسی موجود، یک آزمون ترجمه و یک آزمون عمومی زبان انگلیسی را از ۲۳۴ دانشجوی سال آخر کارشناسی واحدهای مختلف دانشگاه آزاد اسلامی به‌عمل آورده است. افزون بر این، او از دو پرسش‌نامه برای گردآوری داده‌های مورد نیاز از گروه‌های مربوطه استفاده کرده است. ضریب همبستگی بین نمرات آزمون عمومی انگلیسی و آزمون ترجمه نشان می‌دهد که درجه‌ای قابل قبول از همبستگی مثبت بین دو گروه نمرات وجود دارد. این یافته‌ها در کنار یافته‌های گردآوری شده از طریق پرسش‌نامه‌ها نشان می‌دهند دانشجویان از محتوای دروس خود، از روش‌های آموزشی مورد استفاده، از کارایی استادان و برنامه‌های کلی آموزش ترجمه در مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد ناراضی هستند.

به منظور پرداختن به وضعیت موجود برنامه‌های آموزش مترجم در کشور و با هدف بهبود روش‌های تدریس ترجمه، کریم‌نیا (۲۰۱۲) ابعاد عملی و نظری مطالعات ترجمه را به‌عنوان رشته‌ای نوظهور بررسی می‌کند. در این راستا، او ابتدا ماهیت ارتباط انسانی، ماهیت ترجمه و اهمیت آموزش مترجم را توضیح می‌دهد و سپس به تفاوتی مهم میان نظریه ترجمه و نظریه ترجمه کردن اشاره می‌کند؛ و در پایان، بر اساس سه مفهوم عمل، تکنیک و نظریه، یک مدل را برای آموزش دانشجویان کارشناسی مترجمی پیشنهاد می‌کند. مدل یاد شده

شامل سه مرحله است: بررسی دقیق مشکلات (عمل)، تشریح تکنیک‌ها (حل مسئله)، و توضیح نظریه‌ها.

دژارا (۲۰۱۲) برای ارزیابی برنامه‌های دانشگاهی که در دانشگاه اصفهان با هدف ارائه دروس تربیت مترجم کتبی و شفاهی در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد ارائه می‌گردد، از یک رویکرد نسبتاً کیفی و اومانستی بهره گرفته است. به منظور انجام این پژوهش، وی سه پرسشنامه را تهیه و آن‌ها را بین مجموعاً ۱۱۹ دانشجو توزیع کرد. این دانشجویان با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده برای پژوهش اصلی انتخاب شده بودند. نظرات دریافت شده از دانشجویان درباره درس‌های مذکور نقاط ضعف و قوت برنامه‌های آموزشی مورد استفاده را آشکار کرد. وی در ادامه گفته که می‌توان با افزودن یا حذف برخی درس‌ها، تغییر ترتیب ارائه برخی درس‌ها، افزایش یا کاهش واحدهای تخصصی یافته به برخی درس‌ها، و متناسب‌سازی محتوای دروس بر حسب نیازهای دانشجویان، کاستی‌های موجود در برنامه‌های آموزشی مورد نظر را برطرف نمود.

حسابی (۲۰۱۴) ضمن بررسی برنامه درسی مقطع کارشناسی ارشد رشته مترجمی دانشگاه اصفهان (به عنوان نمونه‌ای از دانشگاه‌های ایران) با تعدادی از دانشگاه‌های آمریکا و انگلستان، کوشیده است به این پرسش اساسی پاسخ دهد: «چگونه دانشگاه‌های مورد مطالعه فرصت‌هایی را برای دانشجویان خود فراهم می‌کنند تا بتوانند به کسب مهارت‌هایی در ترجمه دست یابند که در دنیای در حال تغییر علم به آن نیاز پیدا می‌کنند؟» (حسابی، ۲۰۱۴، ص. ۶۱). وی پس از گردآوری اطلاعات مورد نیاز از وبسایت دانشگاه‌های مورد مطالعه، مدلی تطبیقی شامل هشت معیار را برای مقایسه دانشگاه اصفهان با نه دانشگاه خارجی ایجاد می‌کند. این هشت معیار عبارتند از: ۱) اهداف برنامه‌های دانشگاهی؛ ۲) محتوای برنامه‌های دانشگاهی، شامل موضوعات درسی، نتایج یادگیری، و مهارت‌ها؛ ۳) طول برنامه‌ها، تعداد واحدها، و دوره‌های تخصصی آنها؛ ۴) ساختار دروس، شامل اجباری یا اختیاری بودن آنها؛ ۵) تخصص‌گرایی؛ ۶) تعداد زبان‌های ارائه شده به عنوان زبان مقصد در ترجمه؛ ۷) ترجمه شفاهی در مقابل ترجمه نوشتاری؛ و ۸) نسبت دروس نظری به دروس عملی. یافته‌های پژوهش نشان داده است که برنامه درسی دانشگاه اصفهان برای کارشناسی ارشد رشته مترجمی دچار ناهماهنگی‌هایی از حیث اهداف، طراحی دروس، و کارهای عملی است. وی در پایان تصریح می‌کند که بررسی نقاط ضعف و قوت برنامه درسی رشته مذکور مستلزم انجام مطالعات دقیق‌تر به منظور پیشنهاد مدل‌هایی جهت بازنگری و بهبود این برنامه است.

خوش‌سلیقه (۲۰۱۴) با اعتقاد به اینکه عدم به‌روزرسانی برنامه درسی رشته مترجمی یکی از چندین عامل عدم موفقیت رشته مترجمی انگلیسی در تربیت نیروی مترجمی مورد نیاز جامعه ایرانی است، طی یک پژوهش کیفی و با استفاده از مصاحبه حضوری با اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های مطرح ایران در رشته مترجمی انگلیسی، به بررسی و طبقه‌بندی نظرات، دیدگاه‌ها، و انتقادات ایشان از برنامه درسی این رشته می‌پردازد. یافته‌های پژوهش وی حاکی از ضرورت اعمال تغییرات اساسی در برنامه درسی رشته مترجمی انگلیسی شامل افزایش کیفیت و کمیت دروس عملی ترجمه و مرتبط با بازار کار، تقویت مهارت‌های زبان فارسی، اصلاح دروس زبان خارجی و زبانشناسی کاربردی است.

رضوانی و وکیلی‌نژاد (۲۰۱۴) ضمن اذعان به این نکته که ارزیابی برنامه درسی امری ضروری در آموزش موفق است و پذیرش این که چنین پژوهش‌های ارزیابی در ایران تقریباً نادر بوده‌اند، به ارزیابی درس «ارزشیابی کیفیت ترجمه»^۱، یکی از واحدهای اصلی موجود در برنامه درسی مطالعات ترجمه در مقطع کارشناسی ارشد، می‌پردازند. برای این منظور، آن‌ها مصاحبه‌هایی نیمه‌ساختار یافته را با شش کارشناس/استاد (دکتری) انجام دادند که این واحد را در سه دانشگاه کشور در سال ۱۳۹۰-۱۳۸۹ تدریس می‌کردند. تجزیه و تحلیل کیفی و دقیق محتوای مصاحبه‌ها نشان داده است که نوعی اتفاق نظر کلی در رابطه با ضعف‌های مختلف در برنامه درسی فعلی وجود دارد. بر اساس یافته‌های ارزیابی یاد شده، «تقریباً همه استادان تأکید داشتند که نیازهای دانشجویان باید در فرایند ایجاد برنامه درسی در نظر گرفته شود و این که برنامه درسی باید با هدف رفع مشکلات، شبهات و نگرانی‌های مرتبط با ارزشیابی کیفیت ترجمه و نه ارزیابی توانش زبانی اصلاح شود» (رضوانی و وکیلی‌نژاد، ۲۰۱۴).

مباشری (۲۰۱۵)، با انجام یک پژوهش توصیفی، بررسی کرده که آیا دروس مربوط به تربیت مترجم شفاهی که در مقطع کارشناسی رشته مترجمی زبان انگلیسی در دانشگاه‌های ایران ارائه می‌گردد برای آموزش مهارت‌های ضروری ترجمه شفاهی کافی است یا خیر. در این راستا، وی از مصاحبه‌هایی نیمه‌ساختاریافته با متخصصان رشته ترجمه شفاهی و نیز مرور پژوهش‌های پیشین برای آگاهی از مهارت‌هایی استفاده کرده که در کلاس‌های ترجمه شفاهی دانشگاه‌های ایران آموزش داده می‌شود. بر اساس اطلاعات گردآوری شده، وی پرسشنامه‌ای را تهیه و در بین ۱۰۳ دانشجوی برنامه‌های مترجمی انگلیسی که در شش دانشگاه مختلف ارائه

می‌شد توزیع کرد. نتایج این پژوهش نشان داد که اکثر دانشجویان معتقد بودند که تکنیک‌ها و مهارت‌های اولیه مورد نیاز برای ترجمه شفاهی را فرا نگرفته‌اند.

سهرابی، رحیمی و ارجمندی (۲۰۱۵) کارایی برنامه‌های درسی تربیت مترجم در مقطع کارشناسی را ارزیابی کردند؛ این افراد یک پرسش‌نامه ارزیابی برنامه درسی (CEQ) خودساخته را در اختیار ۶۰ پژوهیده قرار دادند. این پرسش‌نامه به دو بخش اصلی تقسیم شده است: یک بخش پیرامون دروسی که می‌توان از برنامه ذکر شده حذف کرد و بخش دیگر پیرامون دروسی که می‌توان به این برنامه افزود. نتایج این پژوهش نشان می‌دهند که ۳۴٫۸۱٪ از پژوهیدگان موافق بودند که بعضی از دروس باید از برنامه درسی حذف شوند و ۶۵٫۱۹٪ از پژوهیدگان با این اقدام مخالف بودند. از طرف دیگر، ۴۳٫۷۴٪ موافق بودند که بعضی از دروس یاد شده باید به برنامه درسی اضافه شوند و ۵۶٫۲۶٪ با این کار مخالف بودند. پژوهشگران مذکور ادعا می‌کنند که با اصلاح کاستی‌های احتمالی و افزودن و حذف دروس مذکور، الگویی مناسب و جدید ارائه داده‌اند که تناسبی بیشتر با این رشته دارد.

در پژوهشی جدیدتر، ملا نظر و کامیاب (۲۰۱۵) همخوانی بین تقاضای بازار رسانه و دروس مربوط به ترجمه متون مطبوعاتی و سیاسی را در برنامه‌های تربیت مترجم کشور بررسی می‌کنند. این پژوهش با ارائه پرسش‌نامه‌ای به مترجمان شاغل در خبرگزاری‌ها و روزنامه‌ها صورت گرفته و طی آن راجع به همخوانی بین تقاضای خبرگزاری‌ها و روزنامه‌ها و انتظارات آن‌ها از مترجمان و برنامه‌های تربیت مترجم پرسش شده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهند که هیچ‌گونه همخوانی بین دروس دانشگاهی و تقاضای بازار در این زمینه وجود ندارد؛ بنابراین، به نظر می‌رسد لازم است برنامه درسی کنونی از نو طراحی شود تا مؤلفه‌هایی جدید بر مبنای تقاضای حرفه‌ای در آن گنجانده شوند.

سالاری و خزاعی فرید (۲۰۱۵) کوشیده‌اند ضمن بررسی برنامه درسی رشته مترجمی زبان انگلیسی در مقطع کارشناسی و با تمرکز بر نیازهای بازار ترجمه در ایران از نگاه گروه‌های ذینفع مختلف، شامل فعالان بازار ترجمه، استادان دانشگاه و دانشجویان این رشته، یک برنامه کارآمد و متناسب با بازار ترجمه در ایران را پیشنهاد دهند. در این راستا، پس از انجام مصاحبه‌های حضوری و گروهی با پژوهیدگان فوق‌الذکر و تحلیل نظرات این اشخاص و با در نظر گرفتن برنامه درسی برخی از دانشگاه‌های خارجی، پیشنهادهایی را بدین شرح ارائه می‌دهند: اختصاص واحدهای بیشتر به دروسی مانند نگارش فارسی، ترجمه ادبی، ترجمه اسناد و مکاتبات، و واژه‌شناسی؛ خالی بودن جای دروسی مثل ترجمه متون تخصصی

(پزشکی، فنی، علوم انسانی و غیره)؛ ضرورت تخصیص واحدهایی در گستره فرهنگ جهت آشنایی دانشجویان با فرهنگ کشورهای مختلف؛ نیاز به واحدهای درسی به‌منظور پوشش دادن حوزه‌هایی مثل ویراستاری، ترجمه متون گردشگری، کاربرد رایانه در ترجمه، نرم‌افزارهای مترجم‌یار، و ترجمه از زبان فارسی به انگلیسی؛ حذف دروسی مانند آزمون‌سازی و روش تدریس زبان انگلیسی؛ ارائه برنامه‌های/گرایش‌های مجزا برای ترجمه شفاهی و ترجمه دیداری شنیداری.

شفیعی و براتی (۲۰۱۵) با هدف ایجاد نقشه توصیفی ترجمه شفاهی در ایران، مجموعاً ۱۷ مقاله و ۲۴ پایان‌نامه‌ای که در فاصله سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۵ درباره ترجمه شفاهی نوشته شده بود را از حیث موضوع مورد تجزیه و تحلیل قرار دادند. یافته‌های پژوهش آن‌ها نشان داد که در حالی که ۵۳٪ از پژوهش‌هایی که گزارش آن‌ها در قالب مقالاتی در نشریات چاپ شده بود به‌حوزه آموزش و ارزشیابی ترجمه شفاهی تعلق داشتند، فقط ۱۴٪ از پژوهش‌های مذکور درباره نیازسنجی بود. این در حالی است که نیازسنجی معمولاً شالوده‌طراحی برنامه‌های درسی کارآمد و عملی تلقی می‌گردد. در نهایت، از بین ۲۹٪ از پایان‌نامه‌هایی که با موضوع آموزش و ارزشیابی ترجمه شفاهی نوشته بود، حتی یک مورد هم به‌نیازسنجی پرداخته بود.

کافی، خوش‌سلیقه، و هاشمی (۲۰۱۷) در تلاش برای تعیین چالش‌های موجود برای ایجاد یک وضعیت حرفه‌ای برای مترجمان در ایران و ارائه راهکارهایی به‌منظور بهبود وضعیت فعلی بر اساس پیشنهادات کارگزاران فعال در عرصه ترجمه، با استفاده از یک نمونه هدفمند، مصاحبه‌هایی دقیق را انجام دادند. بر اساس نتایج این پژوهش، آن‌ها پنج موضوع اصلی را استخراج کردند که هر یک شامل چندین زیرشاخه به‌عنوان چالش‌هایی است که امروزه در ایران فراوی حرفه مترجمی قرار دارد: (الف) مسائل مدیریتی (شامل نبود یک صنف ترجمه قوی، نبود یک منشور اخلاق حرفه‌ای منسجم، نبود معیارهای ورود به‌بازار، و خدمات ترجمه غیر رسمی)؛ (ب) مسائل مربوط به وضعیت اجتماعی (شامل به‌رسمیت نشناختن مترجمان و سوءبرداشت‌های مربوط به ترجمه)؛ (پ) مسائل مربوط به کارگزاران ترجمه (شامل عدم اتحاد بین کارگزاران ترجمه، عدم آشنایی با حقوق و وظایف اولیه، و سایه‌نویسی)؛ (ت) مسائل مربوط به آموزش (شامل سیلابس‌های منسوخ و نادیده گرفتن نقش مترجم‌های مجرب)؛ و (ث) مسائل اقتصادی (شامل وضعیت اقتصادی نامطلوب و عدم توازن در قیمت‌گذاری خدمات ترجمه). طبق پیشنهادات ارائه شده توسط مصاحبه‌شوندگان، ایجاد یک صنف ترجمه قوی، افزایش آگاهی عمومی درباره فرایند و ماهیت ترجمه، ایجاد یک نظام رتبه‌بندی برای

مترجمان ایرانی، و اصلاح سیلابس فعلی برنامه‌های تربیت مترجم و مطالعات ترجمه می‌تواند به بهبود وضعیت فعلی کمک کند.

۳- چارچوب نظری پژوهش

به عقیده روسی، لیپسی و فری من (۲۰۰۴)،

«ارزیابی برنامه عبارت است از استفاده از فرایندهای پژوهش اجتماعی برای بررسی نظام‌مند کارایی برنامه‌های مداخلات اجتماعی که با محیط‌های سیاسی و سازمانی آن‌ها سازگار و به گونه‌ای طراحی شده که ضمن ارائه اطلاعاتی جامع درباره کیفیت فعالیت‌های اجتماعی، باعث بهبود شرایط اجتماعی شوند» (ص. ۲۰).

ارزیابی برنامه عموماً می‌تواند در مراحل مختلف یک برنامه انجام شود و می‌تواند شامل یک یا چندین مورد از ارزیابی‌های زیر باشد: (الف) آیا برنامه درسی اصلاً مورد نیاز است (ارزیابی نیاز به برنامه)؛ (ب) به چه میزان برنامه درسی خوب طراحی شده است (ارزیابی منطق برنامه)؛ (ج) به چه میزان برنامه درسی خوب اجرا شده است و آیا فرایندهای آن نتایج احتمالی آن را به حداکثر می‌رساند (ارزیابی شیوه اجرای برنامه)؛ (د) برنامه درسی عملاً به چه اهدافی دست یافته است (ارزیابی کارایی برنامه)؛ و (ز) آیا برنامه درسی مقرون به صرفه می‌باشد (ارزیابی مقرون به صرفه بودن برنامه) (روسی، لیپسی، و فری من، ۲۰۰۴).

ارزیابی کارایی برنامه شامل تلاش‌هایی است برای اندازه‌گیری اینکه آیا برنامه توانسته در نیل به نتایج مورد نظر موفق باشد؛ و اگر بله، تا چه اندازه. نتایج برنامه را می‌توان به سادگی به عنوان وضعیت جمعیت هدفی تعریف کرد که برنامه با هدف بهبود آن طراحی شده است. دو مفهوم در رابطه با نتایج وجود دارد: سطح نتیجه و تغییر نتیجه. مورد نخست به وضعیت نتایج در لحظه‌ای خاص از زمان و مورد دوم به تفاوت میان سطح‌های نتیجه در لحظه‌های مختلف زمان اشاره می‌کند (روسی، لیپسی و فری من، ۲۰۰۴). به عنوان یک روش نظام‌مند برای ارزیابی این که تا چه میزانی برنامه در نیل به نتایج مد نظر موفق بوده است، اندازه‌گیری نتیجه در درک این که آیا برنامه کارآمد است یا نه به ما کمک می‌کند (Compassion Capital Fund National Resource Center، ۲۰۰۴). علاوه بر این، اندازه‌گیری نتیجه به گروه‌های ذینفع کمک می‌کند درکی واضح‌تر از برنامه داشته باشند؛ گرچه مهمترین هدف از انجام این تلاش، درک و اندازه‌گیری تأثیرات برنامه بر افرادی است که برنامه برای خدمت به آنها طراحی شده

است (موتون، ۲۰۰۹). اطلاعات جمع‌آوری شده توسط ارزیاب‌ها در این مرحله به گروه‌های ذینفع کمک می‌کند که تصمیم بگیرند چه فعالیت‌هایی را ادامه دهند و تکمیل کنند و چه فعالیت‌هایی را تغییر دهند تا کارایی برنامه بهبود یابد.

به گفته نیوکامر، هاتری، و وولی (۲۰۱۰، ص ۸-۱۰)، شش رویکرد مهم برای ارزیابی مؤلفه‌های مختلف برنامه وجود دارد. یکی از آن‌ها ارزیابی کمی-کیفی است که برای ارزیابی کارایی برنامه توصیه شده است. برای این منظور، رایج‌ترین منابع داده‌های کمی پرسش‌نامه‌های بسته‌پاسخ و رایج‌ترین روش گردآوری داده‌های کیفی مصاحبه است، اگرچه می‌توان از روش‌هایی مثل گروه‌های کانونی و مشاهده نیز بهره گرفت. در این پژوهش، نظر به اینکه هدف نهایی ارزیابی کارایی برنامه درسی رشته مترجمی انگلیسی بوده، از رویکرد کمی-کیفی (شامل پرسشنامه بسته‌پاسخ و گروه کانونی) استفاده شده است.

۴- روش پژوهش

داده‌های مورد نیاز برای انجام این پژوهش با استفاده از یک روش پژوهش ترکیبی اکتشافی متوالی^۱ طی دو مرحله به شرح زیر گردآوری شد.

در مرحله نخست، داده‌های کمی با استفاده از یک گروه کانونی گردآوری شد. برای این منظور، یک گروه تلگرامی تشکیل شد و طی دعوت‌نامه‌ای که در آن اهداف پژوهش شرح داده شده بود، از دانشجویان (ترم ۶ به بعد) و دانش‌آموختگان مقطع کارشناسی رشته مترجمی انگلیسی درخواست گردید که برای عضویت در گروه تلگرامی مذکور ثبت‌نام کنند. همچنین، در دعوت‌نامه پیشنهاد شده بود که برای قدردانی از شرکت‌کنندگان، دوره‌های آموزشی آنلاین شامل آموزش نظریه‌های ترجمه و آموزش ترجمه عملی از فارسی به انگلیسی، هر یک به مدت ۱۲ ساعت، برگزار خواهد شد. پس از انتشار دعوت‌نامه در کانال‌ها و گروه‌های تلگرامی مختلف، ۹۰ نفر برای ارائه نظرات خود در گروه کانونی ثبت‌نام کردند و در نهایت گروه تلگرامی مورد نظر تشکیل گردید. به منظور پیشگیری از سوگیری در پژوهش بر اثر القاء ناخواسته نظرات پژوهشگران به پژوهیدگان، یکی از دانشجویان کارشناسی ارشد که به‌عنوان دستیار پژوهشی با پژوهشگران همکاری می‌کرد، به‌عنوان مدیر گروه تلگرامی و گرداننده گروه کانونی^۲ تعیین شد. گروه تلگرامی برگزیده، به مدت ۹۶ ساعت از ساعت ۷:۳۰ عصر سه‌شنبه ۲۳

1- sequential exploratory mixed method design

2- focus group facilitator

آبان تا ۷:۳۰ عصر شنبه ۲۷ آبان ۱۳۹۶ دایر بود. طی این مدت، از ساعت هشت تا یازده و نیم هر شب اعضا می‌توانستند در بحث‌های زنده گروه شرکت کنند؛ و اگر در آن بازه زمانی فرصت مشارکت در بحث‌های زنده گروه را نداشتند، روز بعد با دنبال کردن مباحث شب گذشته، نظرات خود را در گروه درج می‌کردند. بایسته یادآوری است که محورهای بحث هر شب، ساعت ۷:۳۰ عصر در گروه پین می‌شد. پس از پایان بازه زمانی ۹۶ ساعته، از محتوای گروه تلگرامی یک فایل پی‌دی‌اف شامل ۳۶۰ صفحه تهیه شد. سپس داده‌های متنی از طریق فرایندهای تحلیل محتوا شامل طبقه‌بندی نظام‌مند، کدبندی، و تم‌سازی مورد تجزیه و واکاوی قرار گرفت و بر اساس آن‌ها یک پرسشنامه بسته‌پاسخ شامل ۸۶ پرسش بر اساس مقیاس لیکرت ۵ گزینه‌ای طراحی شد.

پس از تنظیم اولیه پرسشنامه به صورت «گوگل فرم»^۱، به منظور بررسی کیفیت پرسشنامه طراحی شده و بررسی روایی محتوایی آن، پرسشنامه مورد دو مرحله پیش‌آزمون^۲ قرار گرفت. در مرحله نخست، یعنی پیش‌آزمون غیر رسمی، از سه نفر از استادان ترجمه درخواست شد که پرسشنامه را مطالعه کرده نظرات خود را پیرامون نقایص احتمالی پرسشنامه ارائه دهند. بعد از به‌روزرسانی پرسشنامه بر اساس نظرات اساتید، مرحله دوم پیش‌آزمون، یعنی پیش‌آزمون رسمی انجام شد. طی این مرحله از ۱۶ نفر از دانشجویان ترم ۶ به‌بالای رشته مترجمی دانشگاه دریانوردی و علوم دریایی چابهار خواسته شد که به پرسشنامه پاسخ بدهند، و بعد از شنیدن نظرات آنها، پرسشنامه نهایی گردید. به منظور اطمینان از پایایی پرسشنامه، از روش روش بازآزمایی^۳، استفاده شد. به این ترتیب که پرسشنامه در دو نوبت مختلف در فاصله ده روز به ۲۷ نفر از دانشجویان ترم ۶ به‌بالای رشته مترجمی دانشگاه اصفهان داده شد. در نهایت در تاریخ ۱۱ تیر ۱۳۹۷، لینک پرسشنامه آنلاین طی یک دعوت‌نامه از طریق گروه‌ها و کانال‌های تلگرامی و نیز لینک‌داین منتشر گردید. در این دعوت‌نامه هم پیشنهاد شده بود که برای قدردانی از شرکت‌کنندگان، دو وینار آموزشی ۶ ساعته برای آموزش نرم‌افزار مترجم‌یار MateCat و نحوه استفاده از وب‌سایت ProZ.com برای ارائه خدمات ترجمه برگزار خواهد شد.

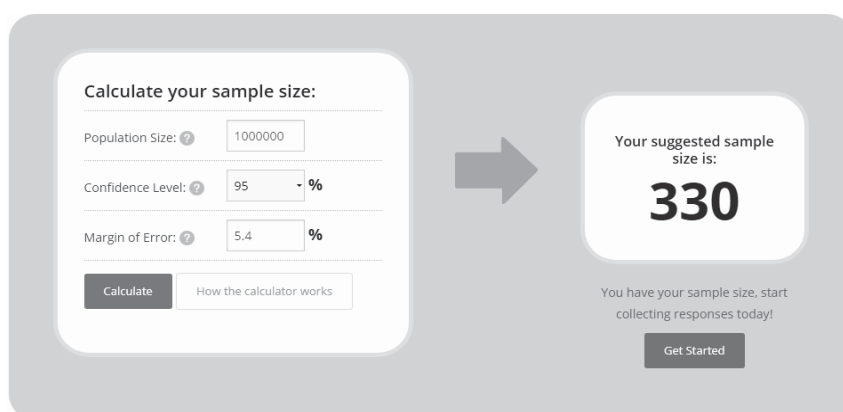
در ابتدای این مرحله از پژوهش، تصمیم گرفته شد که حجم نمونه به‌گونه‌ای باشد که حاشیه خطای آن در بازه قابل قبول ۸٪ تا ۵٪ و سطح اطمینان آن ۹۵٪ باشد. برای این منظور،

1- Google form

2- pilot test

3- test-retest

حجم نمونه با استفاده از محاسبه‌گر آنلاین فلونید سرویز^۱ سنجیده شد. به این ترتیب که به منظور نیل به مقادیر فوق برای جامعه آماری تقریبی ۱,۰۰۰,۰۰۰ نفر دانشجو و دانش‌آموخته کارشناسی مترجمی-انگلیسی فارسی، به کمینه ۲۸۰ نفر پژوهیده نیاز بود. در پایان، ۳۳۱ نفر به پرسشنامه پاسخ دادند که حاشیه خطا را به ۵,۴٪، یعنی خیلی بهتر از حد انتظار، کاهش داد (تصاویر شماره ۱ و ۲).

Calculate your sample size:

Population Size: 1000000

Confidence Level: 95 %

Margin of Error: 5.4 %

Calculate How the calculator works

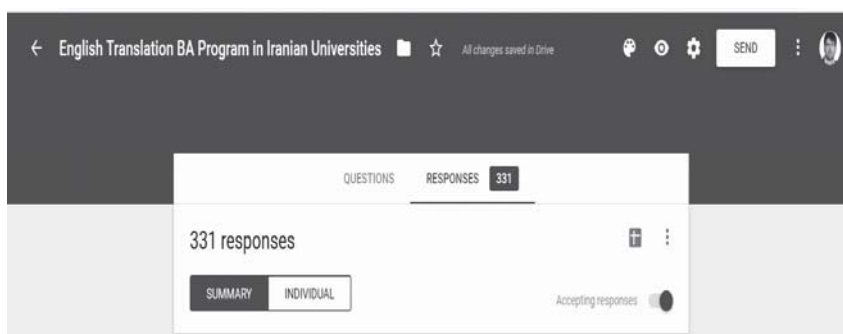
Your suggested sample size is:

330

You have your sample size, start collecting responses today!

Get Started

تصویر ۱- اسکرین شات محاسبه حجم نمونه با استفاده از محاسبه‌گر آنلاین فلونید سرویز

English Translation BA Program in Iranian Universities

SEND

QUESTIONS RESPONSES 331

331 responses

SUMMARY INDIVIDUAL

Accepting responses

تصویر ۲- اسکرین شات صفحه نخست پرسشنامه توزیع شده در قالب گوگل فرم که نشان می‌دهد ۳۳۱ نفر به پرسشنامه پاسخ دادند

1- Fluid Surveys Sample Size Calculator: <http://fluidsurveys.com/university/survey-sample-size-calculator/>

هر دو مرحله از پژوهش با پیروی دقیق از اصول اساسی اخلاق در پژوهش شامل تضمین کیفیت و تمامیت پژوهش؛ پرهیز از افشای هویت پژوهیدگان؛ و حصول اطمینان از مشارکت داوطلبانه آن‌ها انجام گرفت. لازم به ذکر است که دوره‌های آموزشی که برای ق‌دردانی از پژوهیدگان هر دو مرحله از این پژوهش در نظر گرفته شده بود، بلافاصله بعد از اتمام هر مرحله برگزار گردید و فیلم‌های مربوطه در یک کانال تلگرامی که به این منظور ایجاد شده بود به اشتراک گذاشته شد.

۵- نتایج پژوهش

در این بخش، یافته‌های پژوهش در سه قسمت شامل اطلاعات جمعیت‌شناختی پژوهیدگان (قسمت ۵-۱)، پاسخ پرسش نخست پژوهش (قسمت ۵-۲)، و پاسخ پرسش دوم پژوهش (قسمت ۵-۳) به تفصیل ارائه می‌گردد.

۵-۱- اطلاعات جمعیت‌شناختی پژوهیدگان

جدول ۱- اطلاعات جمعیت‌شناختی پژوهیدگان

درصد	تعداد	مدرک تحصیلی
۲۶,۳	۸۷	کارشناسی (فارغ‌التحصیل)
۲۷,۵	۹۱	کارشناسی (دانشجو)
۲۱,۵	۷۱	کارشناسی ارشد (فارغ‌التحصیل)
۱۹	۶۳	کارشناسی ارشد (دانشجو)
۳	۱۰	دکتری (فارغ‌التحصیل)
۲,۷	۹	دکتری (دانشجو)
۱۰۰	۳۳۱	جمع کل

۲-۵- پرسش نخست پژوهش

از نقطه نظر دانشجویان و دانش‌آموختگان کارشناسی رشته مترجمی انگلیسی، برنامه درسی این رشته تا چه اندازه در تربیت مترجمان حرفه‌ای در گستره‌های ترجمه نوشتاری، ترجمه شفاهی، و ترجمه دیداری شنیداری، کارآمد بوده است؟

داده‌های مورد نیاز برای پاسخ به این پرسش از تجزیه و تحلیل بخش اول پرسشنامه شامل ۶۵ پرسش بسته پاسخ طبقه‌بندی شده در پنج گستره به دست آمد: الف) کارایی دروس ترجمه نوشتاری؛ ب) کارایی دروس ترجمه دیداری شنیداری؛ ج) کارایی دروس ترجمه شفاهی؛ د) کارایی دروس در پرورش مهارت‌های لازم برای ارائه سایر خدمات زبانی؛ و ه) کارایی دروس در پرورش مهارت‌های لازم برای بازاریابی خدمات زبانی.

همگی پرسش‌های برگرفته، بر اساس مقیاس لیکرت ۵ گزینه‌ای، شامل «بسیار ناکارآمد»، «ناکارآمد»، «متوسط»، «کارآمد»، و «بسیار کارآمد» طراحی شده بودند. بدیهی است که دروسی را می‌توان موفق تلقی کرد که پژوهیدگان آن‌ها را «کارآمد» یا «بسیار کارآمد» ارزیابی کرده باشند. با این فرض، میزان موفقیت درس‌های دوره کارشناسی در پرورش مهارت‌های پژوهیدگان در گستره‌های مختلف ترجمه با استفاده از فرمول زیر محاسبه شد:

$$\text{میزان موفقیت دروس} = \text{درصد گزینه «کارآمد»} + \text{درصد گزینه «بسیار کارآمد»}$$

جهت سهولت در گزارش یافته‌ها به نحوی شفاف، نخست کلیه نظرات پژوهیدگان برای هر گستره در قالب یک جدول ارائه می‌گردد و سپس میزان موفقیت دروس در آن گستره به صورت نمودار گزارش می‌شود.

الف) کارایی دروس ترجمه نوشتاری

جدول ۲- نظرات پژوهیدگان درباره کارایی دروس ترجمه نوشتاری (بر حسب درصد)

درس‌های ترجمه نوشتاری تا چه اندازه در پرورش مهارت‌های شما برای ترجمه متون زیر کارآمد بوده‌اند؟					
بسیار کارآمد	کارآمد	متوسط	ناکارآمد	بسیار ناکارآمد	
۲۲,۷	۳۸,۷	۲۹,۳	۶	۳,۳	۱. ترجمه متون عمومی
۸,۴	۲۳,۶	۳۳,۸	۲۴,۳	۱۰	۲. ترجمه متون حقوقی
۶,۹	۲۹	۳۹,۳	۱۲,۴	۱۲,۴	۳. ترجمه متون مطبوعاتی
۷,۶	۲۳,۳	۳۶,۲	۲۳,۳	۹,۶	۴. ترجمه متون مذهبی
۱۰,۹	۲۵,۱	۴۰,۲	۱۵,۴	۸,۴	۵. ترجمه متون اقتصادی
۱۴,۲	۲۶	۳۷,۸	۱۵,۷	۶,۳	۶. ترجمه متون سیاسی
۱۳	۲۳	۳۵,۶	۱۸,۷	۹,۷	۷. ترجمه متون ادبی
۶	۱۴,۲	۲۱,۲	۳۲,۳	۲۶,۳	۸. ترجمه متون پزشکی
۸,۵	۱۶	۳۱,۱	۲۸,۱	۱۶,۳	۹. ترجمه متون علمی
۴,۸	۹,۱	۳۱,۷	۳۰,۲	۲۴,۲	۱۰. ترجمه متون مهندسی
۹,۴	۲۱,۸	۳۶,۵	۲۱,۱	۱۱,۲	۱۱. ترجمه متون علوم انسانی
۷,۵	۲۱,۸	۳۵	۲۳	۱۲,۷	۱۲. ترجمه متون بازرگانی
۶,۹	۱۹	۳۰,۸	۲۷,۵	۱۵,۷	۱۳. ترجمه متون بازاریابی
۷,۹	۱۶,۳	۳۱,۷	۲۳,۹	۲۰,۲	۱۴. ترجمه متون فنی

نمودار ۱- میزان موفقیت درس‌های ترجمه نوشتاری در پرورش مهارت‌های پژوهیدگان برای ترجمه انواع متون (بر حسب درصد)

ب) کارایی دروس ترجمه دیداری شنیداری

جدول ۳- نظرات پژوهیدگان درباره کارایی دروس ترجمه دیداری شنیداری (بر حسب درصد)

درس‌های ترجمه دیداری شنیداری تا چه اندازه در پرورش مهارت‌های شما در گستره‌های زیر کارآمد بوده‌اند؟					
بسیار کارآمد	کارآمد	متوسط	ناکارآمد	بسیار ناکارآمد	
۱۵,۱	۲۳	۲۳,۶	۲۰,۲	۱۸,۱	۱۵. زیرنویس
۸,۱	۱۳,۳	۲۳,۳	۲۹	۲۶,۳	۱۶. دوبله
۱۰	۱۹	۲۷,۲	۲۶,۹	۱۶,۹	۱۷. توصیف شنیداری
۷	۱۳,۹	۲۴,۲	۲۸,۴	۲۶,۵	۱۸. صداگذاری روی فیلم
۴,۵	۱۲,۴	۱۷	۳۲,۹	۳۳,۲	۱۹. بومی‌سازی بازی‌های ویدیویی
۷,۵	۱۱,۵	۲۵,۴	۲۹,۶	۲۶	۲۰. بازآفرینی

نمودار ۲- میزان موفقیت درس‌های ترجمه دیداری شنیداری در پرورش مهارت‌های پژوهیدگان در گستره‌های مختلف (بر حسب درصد)

ج) کارایی دروس ترجمه شفاهی

جدول ۴- نظرات پژوهیدگان درباره کارایی دروس ترجمه شفاهی (بر حسب درصد)

درس‌های ترجمه شفاهی تا چه اندازه در پرورش مهارت‌های شما در گستره‌های زیر کارآمد بوده‌اند؟					
بسیار ناکارآمد	متوسط	ناکارآمد	بسیار کارآمد	بسیار ناکارآمد	
۹,۷	۱۸,۷	۲۶,۳	۲۳,۳	۲۲,۳	۲۱. ترجمه شفاهی خدمات عمومی
۶,۳	۱۰,۹	۲۶,۳	۳۰,۲	۲۶,۳	۲۲. ترجمه شفاهی بازرگانی
۵,۴	۱۰,۶	۱۷,۲	۳۶,۳	۳۰,۵	۲۳. ترجمه شفاهی حقوقی/دادگاه
۴,۲	۱۰,۹	۱۶,۶	۳۴,۵	۳۳,۸	۲۴. ترجمه شفاهی پزشکی
۱۰	۱۷,۲	۲۴,۵	۲۵,۱	۲۳,۲	۲۵. ترجمه شفاهی رسانه
۱۰	۱۷,۲	۲۲,۱	۲۶,۳	۲۴,۴	۲۶. ترجمه شفاهی همایش
۴,۲	۱۰	۱۹,۳	۳۴,۸	۳۱,۷	۲۷. ترجمه شفاهی همراه
۱۲,۴	۱۶,۳	۲۱,۱	۲۵,۴	۲۴,۸	۲۸. ترجمه شفاهی گردشگری
۵,۴	۷	۱۶,۹	۳۴,۱	۳۶,۶	۲۹. ترجمه شفاهی ویژه مناطق جنگی

درس‌های ترجمه شفاهی تا چه اندازه در پرورش مهارت‌های شما در حالت‌های ترجمه شفاهی زیر کارآمد بوده‌اند؟					
بسیار کارآمد	کارآمد	متوسط	ناکارآمد	بسیار ناکارآمد	
۹,۴	۱۶	۲۹	۲۵,۳	۲۰,۳	۳۰. ترجمه شفاهی پیاپی
۸,۸	۱۶	۲۳,۵	۲۴,۸	۲۶,۹	۳۱. ترجمه شفاهی همزمان
۵,۷	۱۰	۲۴,۵	۲۹,۹	۲۹,۹	۳۲. ترجمه شفاهی رابطمدار
۵,۴	۱۰,۹	۲۲,۴	۲۹	۳۲,۳	۳۳. ترجمه شفاهی درگوشی
درس‌های ترجمه شفاهی تا چه اندازه در پرورش مهارت‌های شما برای ارائه خدمات به‌شیوه‌های زیر کارآمد بوده‌اند؟					
بسیار کارآمد	کارآمد	متوسط	ناکارآمد	بسیار ناکارآمد	
۷,۹	۱۳,۹	۲۷,۵	۲۷,۲	۲۳,۶	۳۴. ترجمه شفاهی حضوری/رو در رو
۶	۱۳,۳	۲۲,۱	۲۶,۶	۳۲	۳۵. ترجمه شفاهی تلفنی
۷,۳	۹,۱	۲۳	۲۹,۶	۳۱,۱	۳۶. ترجمه شفاهی اسکایپی
۱۰	۱۱,۸	۲۵,۷	۲۴,۸	۲۷,۸	۳۷. ترجمه شفاهی ویدیویی

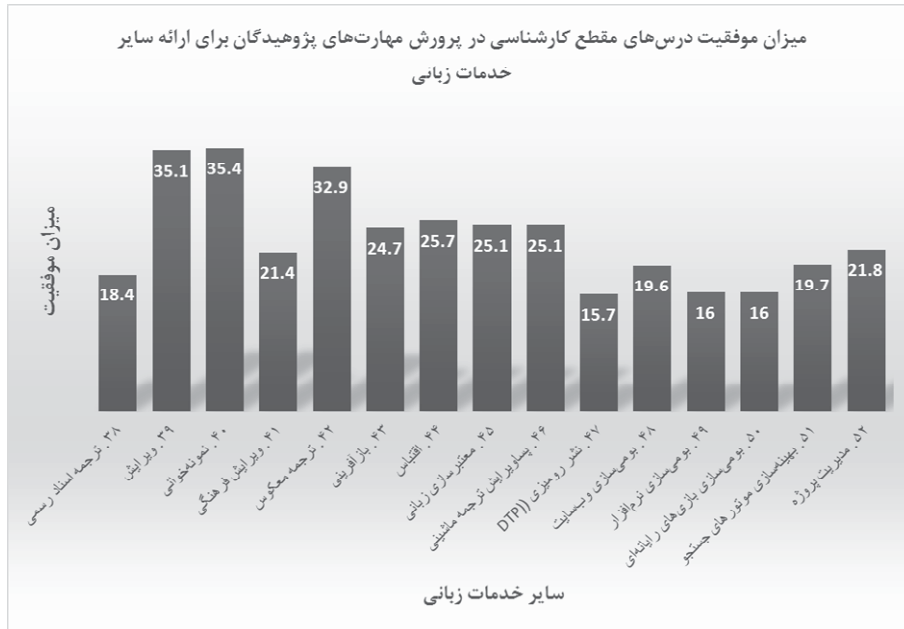

نمودار ۳- میزان موفقیت درس‌های ترجمه شفاهی در پرورش مهارت‌های پژوهیدگان در گستره‌های مختلف (بر حسب درصد)

د) کارایی دروس در پرورش مهارت‌های لازم برای ارائه سایر خدمات زبانی

جدول ۵- نظرات پژوهیدگان درباره کارایی دروس در پرورش مهارت‌های آن‌ها برای ارائه سایر خدمات زبانی (بر حسب درصد)

درس‌های مقطع کارشناسی تا چه اندازه در پرورش مهارت‌های شما برای ارائه خدمات زبانی زیر کارآمد بوده‌اند؟					
بسیار کارآمد	کارآمد	متوسط	ناکارآمد	بسیار ناکارآمد	
۴,۵	۱۳,۹	۳۵	۳۰,۸	۱۵,۷	۳۸. ترجمه اسناد رسمی
۱۲,۱	۲۳	۳۶,۹	۱۸,۱	۱۰	۳۹. ویرایش
۱۳,۳	۲۲,۱	۳۶,۶	۱۶,۶	۱۱,۵	۴۰. نمونه‌خوانی
۶	۱۵,۴	۳۲	۳۱,۴	۱۵,۱	۴۱. ویرایش فرهنگی
۱۲,۴	۲۰,۵	۳۲	۲۷,۸	۱۲,۴	۴۲. ترجمه معکوس
۶,۹	۱۷,۸	۲۹,۳	۳۰,۵	۱۵,۴	۴۳. بازآفرینی
۸,۵	۱۷,۲	۳۲,۹	۲۸,۷	۱۲,۷	۴۴. اقتباس
۸,۵	۱۶,۶	۳۰,۵	۲۸,۱	۱۶,۳	۴۵. معتبرسازی زبانی
۸,۵	۱۶,۶	۲۵,۱	۲۹,۶	۲۰,۲	۴۶. پس‌ویرایش ترجمه ماشینی
۴,۸	۱۰,۹	۲۶	۳۰,۸	۲۷,۵	۴۷. نشر رومیزی (DTP)
۵,۷	۱۳,۹	۲۱,۸	۳۰,۲	۲۸,۴	۴۸. بومی‌سازی وب‌سایت
۶	۱۰	۲۳,۳	۳۳,۵	۲۷,۲	۴۹. بومی‌سازی نرم‌افزار
۶	۱۰	۱۸,۱	۳۵	۳۰,۸	۵۰. بومی‌سازی بازی‌های رایانه‌ای
۸,۵	۱۱,۲	۲۲,۷	۳۰,۵	۲۷,۲	۵۱. بهینه‌سازی موتورهای جستجو
۸,۸	۱۳	۲۱,۸	۲۹,۹	۲۶,۶	۵۲. مدیریت پروژه

نمودار ۴- میزان موفقیت درس‌های مقطع کارشناسی در پرورش مهارت‌های پژوهیدگان برای ارائه سایر خدمات زبانی (بر حسب درصد)

ه) کارایی دروس در پرورش مهارت‌های لازم برای بازاریابی خدمات زبانی

جدول ۶- نظرات پژوهیدگان درباره کارایی دروس مقطع کارشناسی در پرورش مهارت‌های آن‌ها برای بازاریابی خدمات زبانی (بر حسب درصد)

درس‌های دوره کارشناسی تا چه اندازه در پرورش دانش و مهارت‌های شما در گستره‌های زیر کارآمد بوده‌اند؟					
بسیار کارآمد	متوسط	ناکارآمد	بسیار ناکارآمد	بسیار کارآمد	
۱۴,۸	۳۲,۹	۱۷,۲	۱۴,۵	۲۰,۵	۵۳. نوشتن رزومه
۱۵,۴	۳۳,۲	۱۹,۳	۱۰,۹	۲۱,۱	۵۴. نوشتن نامه همراه (cover letter)
۷,۳	۲۶,۶	۳۱,۴	۲۰,۵	۱۴,۲	۵۵. بازاریابی خدمات زبانی در سطح ملی
۷,۶	۲۴,۲	۳۰,۸	۲۵,۱	۱۲,۴	۵۶. بازاریابی خدمات زبانی در سطح بین‌المللی
۱۰,۶	۲۸,۴	۲۵,۱	۱۹,۳	۱۶,۶	۵۷. تعامل با کارفرمایان/مشتریان
۷,۹	۲۴,۲	۳۲	۲۳,۳	۱۲,۷	۵۸. ملاحظات کلیدی برای عقد قرارداد
۶,۳	۲۳	۳۲,۹	۲۴,۸	۱۳	۵۹. ملاحظات کلیدی برای قیمت‌گذاری خدمات
۴,۲	۱۹,۳	۳۶,۹	۲۶,۹	۱۲,۷	۶۰. ملاحظات کلیدی برای برون‌سپاری
۵,۷	۲۹,۳	۲۹	۲۱,۵	۱۴,۵	۶۱. اصول اخلاقی و حقوقی حاکم بر حرفه
۱۱,۸	۲۵,۱	۲۶,۳	۱۹,۹	۱۶,۹	۶۲. فرصت‌های شغلی داخلی
۱۰,۶	۲۱,۵	۲۸,۱	۲۶,۶	۱۳,۳	۶۳. فرصت‌های شغلی بین‌المللی
۹,۷	۲۰,۸	۳۱,۱	۲۳	۱۵,۴	۶۴. آزمون‌های ترجمه رسمی داخلی
۹,۴	۱۸,۷	۳۲	۲۸,۱	۱۱,۸	۶۵. آزمون‌های ترجمه رسمی بین‌المللی

نمودار ۵- میزان موفقیت دروس‌های مقطع کارشناسی در پرورش دانش مهارت‌های پژوهیدگان برای بازاریابی خدمات زبانی (بر حسب درصد)

۳-۵- پرسش دوم پژوهش

پیشنهادات پژوهیدگان مذکور برای رفع کاستی‌هایی که شناسایی می‌کنند چیست؟ داده‌های مورد نیاز برای پاسخ به این پرسش از تجزیه و تحلیل بخش دوم پرسشنامه شامل ۲۱ پرسش بسته‌پاسخ طبقه‌بندی شده در دو گستره به شرح زیر به دست آمد: الف) دروس پیشنهادی برای گنجاندن در برنامه درسی کارشناسی مترجمی انگلیسی؛ و ب) تخصصی‌سازی رشته مترجمی زبان انگلیسی و گرایش‌های پیشنهادی.

کلید پرسش‌های برگرفته بر اساس مقیاس لیکرت ۵ گزینه‌ای، شامل «کاملاً مخالفم»، «مخالفم»، «نه مخالفم و نه موافق»، «موافقم»، و «کاملاً موافقم» طراحی شده بودند. بدیهی است که پیشنهادهایی را می‌توان برای اصلاح برنامه درسی فعلی مد نظر قرار داد که پژوهیدگان با آن‌ها «موافق» یا «کاملاً موافق» باشند. با این فرض، میزان موافقت با پیشنهادات اصلاحی با استفاده از فرمول زیر محاسبه شد:

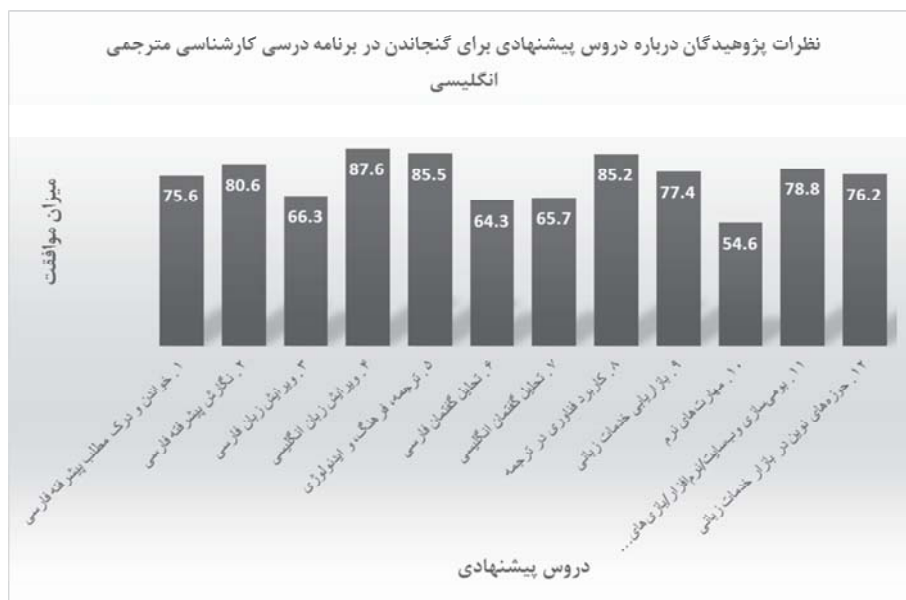
میزان موافقت با پیشنهادات اصلاحی = درصد گزینه «موافقم» + درصد گزینه «کاملاً موافقم».

برای سهولت در گزارش یافته‌ها به نحوی شفاف، نخست کلیه نظرات پژوهیدگان برای هر گستره در قالب یک جدول ارائه می‌گردد و سپس میزان موفقیت دروس در آن گستره به صورت نمودار گزارش می‌شود.

الف) دروس پیشنهادی برای گنجاندن در برنامه درسی کارشناسی مترجمی انگلیسی

جدول ۷- نظرات پژوهیدگان درباره دروس پیشنهادی برای گنجاندن در برنامه درسی کارشناسی مترجمی انگلیسی (بر حسب درصد)

نظر شما درباره گنجاندن دروس زیر در برنامه درسی کارشناسی مترجمی انگلیسی چیست؟					
کاملاً مخالفم	مخالفم	نه مخالفم و نه موافقم	موافقم	کاملاً موافقم	دروس پیشنهادی
۳,۸	۷,۹	۱۲,۷	۳۶,۳	۳۹,۳	۱. خواندن و درک مطلب پیشرفته فارسی
۱,۲	۲,۷	۱۳,۳	۳۵,۶	۴۵	۲. نگارش پیشرفته فارسی
۵,۲	۸,۶	۱۹,۹	۳۸,۸	۲۷,۵	۳. ویرایش زبان فارسی
۲,۱	۲,۴	۷,۹	۳۲,۹	۵۴,۷	۴. ویرایش زبان انگلیسی
۳	۲,۷	۶,۹	۴۸,۳	۳۷,۲	۵. ترجمه، فرهنگ، و ایدئولوژی
۵,۲	۱۲,۱	۱۸,۴	۳۶,۸	۲۷,۵	۶. تحلیل گفتمان فارسی
۳,۷	۹,۴	۲۱,۲	۳۲,۷	۳۳	۷. تحلیل گفتمان انگلیسی
۳,۳	۲,۱	۹,۴	۳۴,۱	۵۱,۱	۸. کاربرد فناوری در ترجمه
۳,۳	۳,۹	۱۵,۴	۳۸,۱	۳۹,۳	۹. بازاریابی خدمات زبانی
۸,۱	۱۷,۷	۱۹,۶	۳۲,۴	۲۲,۲	۱۰. مهارت‌های نرم
۲,۷	۳,۳	۱۵,۲	۳۱,۴	۴۷,۴	۱۱. بومی سازی وب سایت / نرم افزار / بازی‌های رایانه‌ای
۲,۷	۲,۴	۱۷,۲	۳۷,۸	۳۸,۴	۱۲. گستره‌های نوین در بازار خدمات زبانی

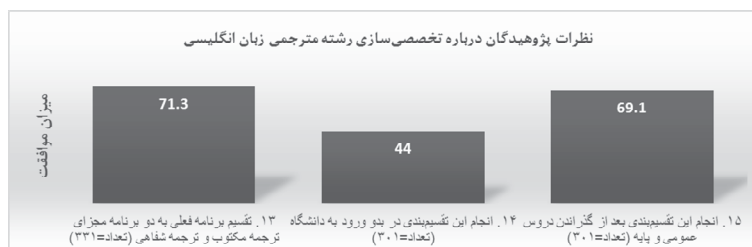

نمودار ۶- نظرات پژوهیدگان درباره دروس پیشنهادی برای گنجاندن در برنامه درسی کارشناسی مترجمی انگلیسی (بر حسب درصد)

(ب) تخصصی سازی رشته مترجمی زبان انگلیسی و گرایش‌های پیشنهادی

جدول ۸ - نظرات پژوهیدگان درباره تخصصی سازی رشته مترجمی زبان انگلیسی (بر حسب درصد)

کاملاً مخالفم	مخالفم	نه موافق نه مخالفم و	موافقم	کاملاً موافقم	
۲,۷	۱۲,۴	۱۳,۶	۴۶,۸	۲۴,۵	۱۳. برنامه فعلی کارشناسی مترجمی انگلیسی باید به دو برنامه دانشگاهی مجزا تقسیم گردد: کارشناسی ترجمه نوشتاری انگلیسی و کارشناسی ترجمه شفاهی انگلیسی. (تعداد=۳۳۱)
۳,۳	۲۶,۶	۲۶,۲	۳۵,۱	۸,۹	۱۴. در صورت موافقت با پیشنهاد ارائه شده در پرسش ۱۳، این تقسیم بندی را می توان در بدو ورود دانشجویان به دانشگاه انجام داد. (تعداد=۳۰۱)
۱	۹,۶	۲۰,۳	۵۸,۸	۱۰,۳	۱۵. در صورت موافقت با پیشنهاد ارائه شده در پرسش ۱۳، این تقسیم بندی را می توان بعد از گذراندن دروس عمومی و پایه توسط دانشجویان انجام داد. (تعداد=۳۰۱)
در صورت موافقت با پیشنهاد ارائه شده در پرسش ۱۳، برنامه کارشناسی ترجمه نوشتاری انگلیسی را می توان به گرایش‌های زیر تقسیم کرد:					
کاملاً مخالفم	مخالفم	نه موافق نه مخالفم و	موافقم	کاملاً موافقم	
۵	۵,۳	۱۶,۵	۵۱,۲	۲۲,۱	۱۶. ترجمه ادبیات و علوم انسانی (تعداد=۳۰۱)
۲,۷	۶,۶	۱۵	۵۶,۸	۱۸,۹	۱۷. ترجمه علوم اجتماعی (تعداد=۳۰۱)
۳	۷,۶	۲۰,۱	۴۷,۲	۲۲,۱	۱۸. ترجمه علوم زیستی و پزشکی (تعداد=۳۰۱)
۳	۸,۳	۱۹,۱	۵۰,۸	۱۸,۸	۱۹. ترجمه علوم فنی و مهندسی (تعداد=۳۰۱)
۳	۶,۳	۲۱,۲	۴۹,۳	۲۰,۲	۲۰. ترجمه علوم پایه (تعداد=۳۰۱)
۳,۶	۵,۶	۱۵,۶	۴۲,۷	۳۲,۵	۲۱. ترجمه دیداری شنیداری (تعداد=۳۰۱)

نمودار ۷- نظرات پژوهیدگان درباره تخصصی‌سازی کارشناسی مترجمی انگلیسی (بر حسب درصد)

نمودار ۸- نظرات پژوهیدگان درباره گرایش‌های پیشنهادی برای برنامه مجزای ترجمه نوشتاری انگلیسی (بر حسب درصد)

۶- بحث و نتیجه‌گیری

۶-۱- پرسش نخست پژوهش

از نقطه نظر دانشجویان و دانش‌آموختگان کارشناسی رشته مترجمی انگلیسی، برنامه درسی این رشته تا چه اندازه در تربیت مترجمان حرفه‌ای در گستره‌های ترجمه نوشتاری، ترجمه شفاهی، و ترجمه دیداری-شنیداری، کارآمد بوده است؟

به منظور بحث دقیق‌تر پیرامون پاسخ این پرسش، کارایی برنامه درسی در هر یک از گستره‌ها با در نظر گرفتن تعداد واحدهای تخصصی یافته به هر یک مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. به همین منظور، فهرستی از کلیه واحدهای تخصصی برنامه درسی قدیم (کمیته تخصصی زبان‌های خارجی، ۱۹۹۰) و برنامه درسی بازنگری شده (کمیته تخصصی مترجمی زبان انگلیسی، ۲۰۱۷) در جدول ۹ ارائه شده است.

جدول ۹- فهرست واحدهای تخصصی ترجمه گنجانده شده در برنامه درسی قدیم و برنامه بازنگری شده کارشناسی مترجمی انگلیسی

برنامه درسی بازنگری شده		برنامه درسی قدیم		
تعداد واحد	عنوان درس	تعداد واحد	عنوان درس	ردیف
۲	اصول و راهکارهای ترجمه	۲	اصول و روش ترجمه	۱
۲	مبانی نظری ترجمه	۲	اصول و مبانی نظری ترجمه	۲
۲	ترجمه و فناوری	۲	کاربرد اصطلاحات و تعبیرات زبان در ترجمه	۳
۲	کیفیت‌سنجی ترجمه (اختیاری)	۲	ترجمه متون ساده	۴
۲	ترجمه متون علوم انسانی از انگلیسی	۲	ترجمه متون اقتصادی	۵
۲	ترجمه متون علوم انسانی از فارسی	۲	ترجمه متون علوم انسانی	۶
۲	ترجمه ادبیات	۲	ترجمه متون سیاسی	۷
۲	ترجمه متون فلسفه (اختیاری)	۲	ترجمه ادبی	۸
۲	بررسی آثار ترجمه شده اسلامی ۱	۲	بررسی آثار ترجمه شده اسلامی ۱	۹
۲	بررسی آثار ترجمه شده اسلامی ۲	۲	بررسی آثار ترجمه شده اسلامی ۲	۱۰
۲	ترجمه متون اسلامی از انگلیسی	۲	ترجمه پیشرفته ۱	۱۱
۲	ترجمه متون اسلامی از فارسی	۲	ترجمه پیشرفته ۲	۱۲
۲	ترجمه متون رسانه‌ای و مطبوعاتی	۲	ترجمه متون مطبوعاتی ۱	۱۳
۲	ترجمه اصطلاحات و عناصر فرهنگی	۲	ترجمه متون مطبوعاتی ۲	۱۴
۲	ترجمه اسناد رسمی	۲	ترجمه اسناد و مکاتبات ۱	۱۵
۲	ترجمه قراردادهای و مکاتبات تجاری	۲	ترجمه اسناد و مکاتبات ۲	۱۶
۲	ترجمه متون علمی و تخصصی	۲	ترجمه انفرادی ۱	۱۷
۲	آشنایی با بازار ترجمه	۲	ترجمه انفرادی ۲	۱۸
۲	حوزه‌های نوین ترجمه	۲	ترجمه نوار و فیلم ۱	۱۹
۲	ترجمه تشریحی	۲	ترجمه نوار و فیلم ۲	۲۰
۲	پروژه کارورزی	۲	ترجمه شفاهی ۱	۲۱
۲	ترجمه دیداری شنیداری	۲	ترجمه شفاهی ۲	۲۲
۲	ترجمه شفاهی پیاپی	۲	ترجمه شفاهی ۳	۲۳
۲	ترجمه شفاهی همزمان	۲	---	۲۴
۲	آشنایی با محیط‌های ترجمه شفاهی	۲	---	۲۵
۵۰	جمع کل واحدهای تخصصی ترجمه	۴۶	جمع کل واحدهای تخصصی ترجمه	

همان‌طور که نمودارهای ۱ تا ۳ نشان می‌دهند، برنامه درسی قدیم (که پژوهیدگان پژوهش حاضر واحدهای آن را گذرانده‌اند) در پرورش مهارت‌های پژوهیدگان برای ارائه خدمات ترجمه در گستره‌های مختلف چندان قرین موفقیت نبوده است. این در حالی است که طبق برنامه درسی قدیم، پژوهیدگان ۴۶ واحد تخصصی ترجمه را گذرانده‌اند. می‌توان گفت که یکی از مهم‌ترین دلایل این عدم موفقیت ناکافی بودن تعداد واحدهای تخصیص یافته به هر گستره است. با نگاهی اجمالی به جدول ۹، در می‌یابیم که طبق برنامه درسی قدیم، تعداد واحدهای تخصیص یافته به هر یک از گستره‌های ترجمه نوشتاری بین ۲ تا ۴ واحد، برای همه گستره‌های ترجمه دیداری شنیداری جمعاً ۴ واحد، و برای همه گستره‌های ترجمه شفاهی جمعاً ۶ واحد است. لازم به ذکر است برنامه درسی مذکور یکی از اهداف هر یک از دروس مندرج در جدول فوق توانایی دانش‌آموختگان برای ارائه خدمات ترجمه تخصصی ذکر کرده است که در راستای اهدافی است که گلان ماناس (۲۰۱۱، ص. ۱۱۰-۱۱۱) برای هر یک از دروس تخصصی ترجمه به شرح زیر بر می‌شمارد: ۱) مشارکت فعال دانشجویان در فرایند یادگیری از طریق تعمق درباره فرایند ترجمه، شیوه‌ها، فنون، و منابع مورد استفاده مترجمان حرفه‌ای، زمان لازم برای انجام یک پروژه، و ارزیابی نتایج حاصله؛ ۲) آشناسازی دانشجویان با الزامات کار مستقل و گروهی، خود مستلزم کسب مهارت‌های ارتباط، سازماندهی، و تصمیم‌گیری است؛ ۳) استفاده از کلاس درس به‌عنوان فرصتی برای آشنا شدن دانشجویان با چالش‌های بازار کار واقعی؛ و ۴) ایجاد همبستگی بین دروس ترجمه فنی و سایر دروس مقطع کارشناسی.

بدیهی است که ۲، ۴، یا حداکثر ۶ واحد پیش‌بینی شده در برنامه درسی مذکور به هیچ‌وجه برای نیل به اهداف فوق کافی نیست. یافته‌های این مرحله از پژوهش در راستای یافته‌های پژوهش‌های مرتبط پیشین مثل رزمجو (۲۰۰۱)، میرعمادی (۲۰۰۳)، ضیاءحسینی (۲۰۰۳)، ملانظر (۲۰۰۳)، حیدریان (۲۰۰۳)، رحمانی (۲۰۰۹)، رحیمی (۲۰۱۰)، رستم‌زاده (۲۰۱۱)، دژارا (۲۰۱۲)، حسابی (۲۰۱۴)، خوش‌سلیقه (۲۰۱۴)، ملانظر و کامیاب (۲۰۱۵)، سالاری و خزاعی‌فرید (۲۰۱۵)، و کافی، خوش‌سلیقه، و هاشمی (۲۰۱۷) است.

لازم به ذکر است که برنامه درسی کارشناسی مترجمی زبان انگلیسی در سال ۲۰۱۷ مورد بازنگری قرار گرفت؛ و برنامه بازنگری شده از ابتدای سال تحصیلی ۲۰۱۸-۲۰۱۹ اجرایی شد. بررسی اجمالی برنامه بازنگری شده نشان می‌دهد که گرچه تعداد واحدهای تخصصی ترجمه (با احتساب واحدهای اختیاری) به ۵۰ واحد افزایش یافته و واحدهایی جدید و مرتبط با بازار

کار امروزی مثل ترجمه و فناوری، آشنایی با بازار ترجمه، و گستره‌های نوین ترجمه به این برنامه درسی افزوده شده، مشکل ناکافی بودن تعداد واحدهای هر گستره به قوت خود باقی است و حتی تعداد واحدهای درس ترجمه دیداری شنیداری از ۴ واحد ترجمه نوار و فیلم (برنامه قدیم) به ۲ واحد (ترجمه دیداری شنیداری) کاهش یافته است.

نمودار ۴ حاکی از آن است که پژوهیدگان درس‌های مقطع کارشناسی را در پرورش مهارت‌های خود برای ارائه سایر خدمات زبانی که برای آن‌ها واحدی مستقل در برنامه درسی پیش‌بینی نشده (مثل ویرایش، ترجمه معکوس، بازآفرینی، انواع خدمات بومی‌سازی، و غیره) چندان موفق نمی‌دانند. مهم‌ترین علت این عدم موفقیت نیز در درجه نخست ناکافی بودن تعداد واحدهای تخصصی ترجمه و بعد به‌روز نبودن برنامه درسی است به نحوی که سایر خدمات زبانی، که غالباً جزء گستره‌های نوین ترجمه‌اند، را پوشش نمی‌دهد. نتایج این بخش از پژوهش تلویحاً مطابق با یافته‌های پژوهش‌های پیشین مانند رزمجو (۲۰۰۱)، خزاعی فرید (۲۰۰۱)، رحمانی (۲۰۰۹)، خزاعی فرید و خوش‌سلیقه (۲۰۱۰)، دژارا (۲۰۱۲)، خوش‌سلیقه (۲۰۱۴)، مباشری (۲۰۱۵)، سهرابی، رحیمی و ارجمندی (۲۰۱۵)، ملانظر و کامیاب (۲۰۱۵)، سالاری و خزاعی فرید (۲۰۱۵)، و کافی، خوش‌سلیقه، و هاشمی (۲۰۱۷) می‌باشد.

همان‌طور که در مقدمه اشاره شد، یکی از اهداف اصلی این پژوهش بهبود تجربه یادگیری دانشجویان و ارتقای صلاحیت‌ها و مهارت‌های آن‌ها همگام با نیازهای بازار پویای خدمات زبانی است. از مهم‌ترین این مهارت‌ها، بازاریابی خدمات زبانی است که در قالب ۱۳ مؤلفه مورد بررسی قرار گرفته است. همان‌طور که نمودار ۵ نشان می‌دهد، میزان موفقیت درس‌های مقطع کارشناسی در پرورش دانش مهارت‌های پژوهیدگان برای بازاریابی خدمات زبانی بین ۳۶٫۵٪ (نوشتن نامه همراه^۱) تا ۱۶٫۹٪ (ملاحظات کلیدی برای برون‌سپاری) می‌باشد، که چندان رضایت‌بخش نیست. این مسئله فقط در پژوهش کافی، خوش‌سلیقه، هاشمی (۲۰۱۷) به صورت کلی مورد اشاره قرار گرفته است. شایان ذکر است که افزودن درس «آشنایی با بازار ترجمه» به برنامه درسی بازنگری شده می‌تواند تا حد زیادی این مشکل را مرتفع سازد.

۶-۲- ریسش دوم پژوهش

پیشنهادهای پژوهیدگان مذکور برای رفع کاستی‌هایی که شناسایی می‌کنند چیست؟

پیشنهاد‌های پژوهیدگان برای اصلاح برنامه درسی فعلی در نمودارهای ۶ تا ۸ ارائه شده است. نمودار ۶ میزان موافقت پژوهیدگان با گنجاندن درس‌های پیشنهاد شده (بین ۵۴,۶٪ برای درس پیشنهادی «مهارت‌های نرم» تا ۸۷,۶٪ برای درس «ویرایش زبان انگلیسی») را نشان می‌دهد. با نگاهی به نمودار مذکور، در می‌یابیم که از نظر پژوهیدگان جای خالی دروس پیشنهادی به شرح زیر به شدت احساس می‌گردد: خواندن و درک مطلب پیشرفته فارسی، نگارش پیشرفته فارسی، ویرایش زبان فارسی، ویرایش زبان انگلیسی، ترجمه، فرهنگ، و ایدئولوژی، تحلیل گفتمان فارسی، تحلیل گفتمان انگلیسی، کاربرد فناوری در ترجمه، بازاریابی خدمات زبانی، مهارت‌های نرم، بومی‌سازی وبسایت/نرم‌افزار/بازی‌های رایانه‌ای، و گستره‌های نوین در بازار خدمات زبانی. یافته‌های این بخش از پژوهش با نتایج پژوهش‌های پیشین مثل میرعمادی (۲۰۰۳)، ضیاءحسینی (۲۰۰۳)، خزاعی فرید و خوش سلیقه (۲۰۱۰)، دژارا (۲۰۱۲)، خوش سلیقه (۲۰۱۴)، و سالاری و خزاعی فرید (۲۰۱۵) همخوانی دارد.

بدیهی است که چنانچه در صدد افزودن درس‌های پیشنهادی به برنامه درسی باشیم، به‌ناچار باید یا برخی از واحدهای درسی موجود را حذف کنیم یا اینکه رشته تربیت مترجم در مقطع کارشناسی را تخصصی‌سازی کنیم. پژوهیدگان با راهکار دوم موافق بودند. این موافقت در نمودار شماره ۷ نشان داده شده است. تعداد ۳۰۱ نفر معادل ۷۱,۳٪ از کل پژوهیدگان موافق بودند که رشته فعلی کارشناسی مترجمی انگلیسی باید به دو رشته دانشگاهی مجزا یعنی «کارشناسی ترجمه نوشتاری انگلیسی» و «کارشناسی ترجمه شفاهی انگلیسی» تقسیم گردد. در خصوص زمان مقتضی برای این تقسیم بندی، که در قالب دو پرسش مجزا در پرسشنامه مطرح گردید، ۴۴٪ با انجام تخصصی‌سازی در بدو ورود دانشجویان به دانشگاه و ۶۹,۱٪ با تخصصی‌سازی بعد از گذراندن دروس عمومی و پایه موافقت کردند. بحث تخصصی‌سازی رشته کارشناسی تربیت مترجم تلویحاً توسط ملا نظر (۲۰۰۳)، حسابی (۲۰۱۴)، و مباشری (۲۰۱۵) و باصراحت توسط سالاری و خزاعی فرید (۲۰۱۵) مطرح گردید است.

دغدغه دیگری که توسط شرکت‌کنندگان در گروه‌های کانونی مطرح شد، این بود که دنیای ترجمه نوشتاری به مراتب گسترده‌تر از آن است که بتوان همه آموزش‌های لازم را فقط در یک گرایش گنجانده. بنابراین، با توجه به بحث‌های صورت گرفته در گروه کانونی، پرسش دیگری در باره موافقت پژوهیدگان با گرایش بندی ترجمه نوشتاری در پرسشنامه گنجانده شد. میزان موافقت پژوهیدگان با گرایش‌های پیشنهادی در نمودار ۸ ارائه شده است. بحث گرایش بندی ترجمه نوشتاری در پژوهش‌های پیشین مورد بررسی قرار نگرفته است.

۶-۳- سخن پایانی

ارزیابی کارایی برنامه‌های درسی از نقطه نظر گروه‌های ذینفع، فرصتی بهینه برای کسب دانش و بینش لازم، پیرامون سطح کیفی برنامه‌ها و نقاط ضعف احتمالی آن‌ها، و نیز آگاهی از پیشنهادهای گروه‌های ذینفع برای بهبود کیفیت، کارایی، و بهره‌وری این گونه برنامه‌ها فراهم می‌سازد. پیش‌بینی می‌شود که مسائلی که در این مقاله به آن‌ها پرداخته می‌شود مورد علاقه گروه‌های ذینفع کلیدی از جمله سیاست‌گذاران، دانشگاه‌های ارائه دهنده برنامه‌های تربیت مترجم و مطالعات ترجمه، استادان ترجمه، پژوهشگران، و نهادهای ارائه‌دهنده خدمات ترجمه باشد. همچنین، انتظار می‌رود یافته‌های این پژوهش توسط گروه‌های ذینفع بالادستی بررسی شوند و به عنوان مبنایی برای اصلاح برنامه‌های درسی، تخصیص منابع لازم، و در نهایت؛ بهبود تجربه یادگیری دانشجویان و ارتقای صلاحیت‌ها و مهارت‌های آن‌ها همگام با نیازهای بازار پویا و همواره متغیر خدمات ترجمه مورد استفاده قرار گیرند.

۷- منابع

- Birjandi, P., & Nosratnia, M. (2009). The Qualitative Program Evaluation of the Postgraduate English Translation Major in Iran. *The Journal of Modern Thoughts in Education*, 4(4), 37-58.
- Compassion Capital Fund National Resource Center. (2004). *Measuring Outcomes*. Retrieved March 19, 2016, from Family and Youth Service Bureau (FYSB): <http://ncfy.acf.hhs.gov/library/2004/measuring-outcomes>
- Dezhara, S. (2012). Curriculum Assessment of the BA and MA Programs of English Translation Major at the University of Isfahan. *M.A. Thesis*. Isfahan: University of Isfahan.
- English Translation Specialized Committee. (2017). *Curriculum of English translator training program*. Retrieved from <http://humsci.iaurasht.ac.ir/file/download/page/1535954341-motarjemi-97.pdf>.
- Foreign Languages Specialized Committee. (1990). *Curriculum of English translator training program*. Retrieved from <https://sep.iau.ir/silabes/15213.pdf>.
- Galán-Mañas, A. (2011). Translating authentic technical documents in specialised translation classes. *Jostrans. The Journal of Specialised Translation*, 16, 109-125.
- Hesabi, A. (2014). A Comparative Study of the Translation Curriculum in B.A. level at University of Isfahan and some Western Universities. *Language and Translation Studies*, 46(3), 6-24.

- Heydarian, S. (2003). M.A. in Translation Studies: An Untold Story. *Translation Studies*, 1(2), 75-82.
- Kafi, M., Khoshsaligheh, M., & Hashemi, M. R. (n.d.). Translation Profession in Iran: Current Challenges and Future Prospects. *The Translator*, 24(1), 98-103. doi:doi:10.1080/13556509.2017.1297693
- Karimnia, A. (2012). Undergraduate Translation Training: In Search of a Model. *Social and Behavioral Sciences*. 70, pp. 915-921. Elsevier Ltd.
- Khazae Farid, A. (2001). A View on M.A. Curriculum of Translation Studies. *Motarjem (The Translator)*, 35-65.
- Khazae Farid, A., & Khoshsaligheh, M. (2010). Insights from EMT for Translator Training in Iran. *Ferdowsi Review: An Iranian Journal of TESL, Literature and Translation Studies*, 1(1), 135-152.
- Khoshsaligheh, M. (2014). The Competencies of English and Persian Translators. *Language and Translation Studies*, 47(3), 113-143.
- Miremadi, S. (2003). A Critical Overview of Translator Training Program in Iranian Universities. *Translation Studies*, 1(2), 52-64.
- Mirzaibrahim-Tehrani, F. (2003). Flaws in translation programs in Iran. *Translation Studies*, 1(2), 89-94.
- Mobasheri, M. (2015). An Investigation of the Skills Taught in Interpreter Training Courses in Bachelors of English Translating in Iranina Universities. *M.A. Thesis*. Isfahan: University of Isfahan.
- Mollanazar, H. (2003). B.A./M.A. Programs in Translation: The Status Quo. *Translation Studies*, 1(2), 7-26.
- Mollanazar, H., & Kamyab, S. (2015). Political and Journalistic Translation Courses and the Market. *European Online Journal of Natural and Social Sciences*, 4(2), 285-293.
- Mouton, J. (2009). Assessing the Impact of Complex Social Interventions. *Journal of Public Administration*, 44(4.2), 849-865.
- Newcomer, K. E., Hatry, H. P., & Wholey, J. S. (2010). Planning and Designing Useful Evaluations. In K. E. Newcomer, & H. P. Hatry (Eds.), *Handbook of Practical Program Evaluation* (3rd ed., pp. 28-29). San Francisco, United States of Amrica: Jossey-Bass.
- Rahimy, R. (2010). An Evaluation of the Effectiveness of the Curricula for Translation Programs at the Undergraduate and Graduate Levels in Iran: Problems and Suggestions. *Journal of Educational Planning*, 19(3), 22-38.
- Rahmani, N. (2009). What Do Translation Students Need? A Program Evaluation. *Journal of Teaching English as a Foreign Language and Literature*, 1(1), 3-13.

- Razmjou, L. (2001). Developing Guidelines for a New Curriculum for the English Translation BA Program in Iranian Universities. *Translation Journal*. Retrieved February 15, 2019, from <https://translationjournal.net/journal/20edu1.htm>
- Rezvani, R., & Vakilinejad, M. (2014). An Evaluation of Translation Quality Assessment Course: Voices from Instructors. *Social and Behavioral Sciences*, 98, pp. 1563-1571. Elsevier Ltd.
- Rostamzadeh, A. (2011). Evaluation of Undergraduate Translation Program in Azad University. *The Journal of Quality in Education*, 15(2), 19-32.
- Rossi, P., Lipsey, M., & Freeman, H. (2004). *Evaluation: A systematic approach* (7th Ed.). Thousand Oaks: Sage.
- Salari, Z., & Khazae Farid, A. (2015). The Necessity of Updateing Translation B.A. Program Curriculum Based on Market Demands in Iran. *Language and Translation Studies*, 48(1), 19-51.
- Seifi, Z. (2017). *Student Per-capita Expenditure in the Budget Bill of 1397*. Tehran: Fars News Agency. Retrieved from <https://www.mehrnews.com>
- Shafiei, S., & Barati, H. (2015). The State of Interpreting Studies in Iran: An Overview of Papers and Theses. *Translation Studies Quarterly*, 13(50), 23-44.
- Sohrabi, S., Rahimi, R., & Arjmandi, M. (2015). Efficiency of Iranian Translation Syllabus at BA Level; Deficiency: A New Comprehensive Model. *Advances in Language and Literary Studies*, 6(1), 129-142.
- Tabatabaei, O., & Heidari Tabrizi, H. (2010). Textbooks of "Translation of Simple Texts" used in the Iranian English BA translation program: An evaluation study. *Curriculum Planning Knowledge & Research in Educational Sciences* (26), 101-122.
- Ziahosseiny, S. (2003). On Translator Training. *Translation Studies*, 1(2), 83-94.

